# DE USU
## ET SYSTEMATICA DEDUCTIONE
# JURIS NATURALIS
## ET
## ECCLESIASTICI PUBLICI
## COMMENTARIOLUM

CUM PARERGIS POSITIONUM

EX JURISPRUDENTIA

NATURALI ET POSITIVA

QUAS PRÆSIDE


JAC. ANT. ZALLINGER

SS. THEOLOGIÆ DOCTORE

ET SS. CANONUM PROFESSORE PUBLICO, ORDINARIO

IN CATHOLICO LYCEO AUGUSTANO


SOLEMNI DISPUTATIONI SUBIICI ET


SEBASTIANUS MAYR

BIBERBACENSIS SUEVUS



ROMÆ MDCCCXXIII.

TYPIS ANTONII BOULZALER

AUCTOR INSTITUTIONUM

# JURIS NATURALIS
ET
# ECCLESIASTICI PUBLICI

## THEOPHILO
DILECTO DISCIPULO

CANONICARUM RERUM STUDIOSISSIMO

SALUTEM, ALACRITATEM, BONOS PROGRESSUS, DIVINAE GRATIAE

UBERTATEM, AC SUAVITATEM.

Habes nunc Theophile, quas a me frequenter expetiisti, Institutiones juris naturalis, et ecclesiastici publici, quodque incredibili te voluptate afficiet, habes illas BEATISSIMO inscriptas NOMINI, communique Parenti christiani orbis, supremo ac universali Pastori, et sacrosanctæ Ecclesiæ summo Rectori dicatas, dedicatasque (*) cujus ante biennium tu quidem iterato aspiciendi, admirandique, ego vero et alloquendi, et vene-

(*) *Editio anni 1784. Augustæ Vindelicorum, præferebat Dedicationem, factam Pio VI.*

randos osculandi pedes felicissima, ut meministi, sorte gavisi uterque sumus. Ut vero operis mei in quinque distributi libros, quod majore, quam existimari a te solet, labore contentioneque stetit, institutum cognoscas breviter, perspicueque; commentariolum, quod vides, exaravi, quo et consilii mei explicatam rationem, et innumerabilium rerum ordine digestarum adumbratam formam reperies, ea nempe accuratione, qua ad conspiciendum velut uno obtutu Juris Naturalis et Ecclesiasti publici amplissimum campum juvari posse videbaris. Et quoniam longæ cohærentesque tractationes, de difficilibus præsertim atque a sensu remotis rebus, neque ætati nostræ, neque tuo, ut quidem ais, ingenio satis accomodatæ sunt; idcirco pluribus articulis membrisque distincta oratione utar, eo nempe pacto, ut non minore studio attentioneque scriptioni meæ instistas, quam disserentem audire me consuevisti, neque tam mandes memoriæ, quæ legendo acceperis, quam expendas ipse, et volvas animo, et quodammodo pervadas illa ingenii perspicacia, quam a natura nactus es singularem, et præstantissimis magistris usus, bonarum artium studiis mirifice adhuc excoluisti.

## §. I.
### *Sitne opera danda disciplinae naturalis juris.*

Nequaquam verendum nobis est, Theophile, ut, qui in numero literatorum hominum haberi volunt, quorum innumerabilis nunc turba est, ii consilium a me susceptum investigandi naturæ jus, omnesque illius explicandi partes probent. Istiusmodi enim res est, quæ omnium ore celebratur scriptisque, et à nonnullis quidem hominibus tanto prædicatur opere, ut præ disciplina naturalis juris præstantissima venerabilium Patrum volumina, virorumque doctissimorum de re morali commentaria aspernari, quodque effari horror est, ipsum propemodum Evangelium fastidire videantur. Atque utinam hi quidem, qua par est, solertia, veritatisque studio scrutarentur naturam rerum hominisque, neque naturalibus deessent explendis officiis; quam cito illis divini Nominis benignissima providentia sacrosanctæ religionis aditum patefaceret, longeque sublimiori ipsos collustraret luce! Nunc vero haud absimiles desidi, quem nostri, servo se præbent, qui unicum, quod obtinuerat, talentum defodit in terram, nullo quæsito lucro, ac ne ullo qui-

dem negotiandi adhibito labore. *Serve nequam*, inquit severus judex, *ex ore tuo te judico*; ipsius naturæ, quam jactitas, præcepto adstringebaris et inquirendi in veram religionem, et inventam arripiendi et arreptam profitendi. Neque vero aut inveniendi opportunitas, aut arripiendi facultas, aut tempus deerat profitendi. Quæ quidem Theophile, haud leviter a me tractata primo mox libro invenies. Illud nunc quæres, in eamne opinionem concedam, ut disciplinam naturalis juris necessariam ducam hominibus, dignamque commendatione illa, qua efferri a nonnullis solet. Ad quam ego interrogationem in hunc modum respondeo, ut disciplinæ genus hoc, quemadmodum ab institutione vitæ christianæ, aliisque scientiis segregatum, atque in hanc, quam præfert, formam redactum est, ad vitæ quidem honestatem, omnemque colendam probitatem, nequaquam requiri putem; ad scientias vero sublimiores, ac Iurisprudentiam inprimis rite pertractandas, parum abest, quin necessariam pronuuciem naturalis juris, atque universarum ejus paitium accuratam explicationem. Ultra igitur tibi progredi, Theophile, nunc videor, ac ipse alias affirmabam, qui ad percipiendam Canonum disciplinam Institutiones natu-

ralis juris perutiles fore dixeram, necessarias non dixeram. At ego cedendum temporibus nunc dico; quamquam ne id quidem magnopere probari tibi sentiam, utpote novarum rerum minime cupido. Verum ut totum, quod sentio, perpendas, etiam atque etiam te hortor. Fuit, fuit illud tempus, quo sacræ auctoritati assurgerent homines nostri ea, qua oportebat, reverentia, neque obluctari auderent, quando sacri canones ad dirimendas, quæ inciderant, controversas causas proferebantur in medium. Ac tum quidem satis erat, Jurisprudentiæ canonicæ studiosis, si sacræ antiquitatis regulas rite interpretari, atque ad proposita negotia accommodare nossent. Nunc vero ipsam impetunt non modo singularium canonum vim, sed Ecclesiæ canones sancientis auctoritatem, atque armis impetunt ex disciplina naturalis juris maxime petitis; quod quidem adeo non ignoras Theophile, ut ipse sæpenumero ingemueris. Sic ergo cedendum temporibus reor, ut aliis atque aliis hostium Ecclesiæ insultibus non idem perpetuo defensionis genus opponendum statuam. Jus philosophicum appetunt homines, idque literato orbi se donasse gloriantur scriptores non pauci; de ipsa adeo religione, juribusque sacris philosophari avent: civilis imperii

majestatem obtendunt: boni communis publicæque rei commoda ostentant,quibus nefas esse ajunt per canones impedimenta poni. Neque vero paucas excogitarunt artes, quibus justitiæ ac veritatis speciem effingentes, sacrosanctæ Ecclesiæ potestatem concidant, et prope in nihilum redigant: *nexus* illos, quos perpetuo memorant,sacras inter et profanas causas,illud *cavendi jus*, nequid ex rebus Ecclesiæ detrimenti capiat respublica, illa, quæ nuncupant, *mixta* negotia, illa *adiaphora*, quæ in religione inesse dicunt, illa *accidentalia* Prælatorum Ecclesiæ jura, necessitatem illam *mediorum ad finem*, jus illud *circa sacra*, quæque sunt generis istius, ex naturali, publicoque jure depromi posse, ac debere censent, atque ita depromi, ut demonstrationibus confirmari queant, quæ mathematica demonstrandi accuratione haud inferiores sint. Hac igitur ex parte cum in veneranda Ecclesiæ et Canonum jura impressionem faciant scriptores tot, tantoque furore: paratam esse oportere defensionem, non, opinor Theophile inficiaberis.

## §. II.
## *Jus philosophicum sacris Ecclesiae juribus infestum esse non potest.*

Non sum nescius, omnem Philosophiam, omniaque ejus inventa et cogitata, si modo philosophiæ nomen sustineant, nihil religioni nostræ, nihil Ecclesiæ detrimenti afferre posse; cum verum vero obesse minime queat. At enim philosophandi genus est quoddam fallax, implexum, captiosumque, de quo gravissima extat Doctoris gentium admonitio: *Videte, ne quis vos decipiat per philosophiam, et inanem fallaciam, secundum traditionem hominum, secundum elementa mundi.* (*) Quo quidem nomine profanæ scientiæ ac *Politices* elementa intelligi posse eruditissimus Calmetus docet. Neque vero ego nimium mihi arsogasse videbor, si ad jus philosophicum provocantibus, de hoc toto, quo uti solent, philosophiæ genere respondere ac disceptare aggrediar. Meministi enim Theophile, quantopere in philosophicis tractationibus, non illis solum physico - mathematicis, queis secundum Kepleri ac Neutoni felicia inventa corporum totalium vires mutuæ, viriumque leges analytica inductione eruuntur, demonstranturque, sed in dialecticis quoque ac metaphysicis contemplationibus,

(*) *Coloss. II. 8.*

et evolvendis notionibus, et inquirendis idearum originibus, animique cogitatis, tanquam nucleo a cortice verborum disjungendo, et vocabulorum dispellendis ludibriis desudaverim; cujus laboris, etsi tum haud satis providerim, amplissimum nunc fructum capio, ut pœnitere me neque eorum studiorum, neque scriptorum debeat. Ac ne calumniæ in me impingendæ via pateat, illud etiam atque etiam profiteor, non de singularibus me factis agere, ab utravis potestate provenerint, Ecclesiastica, aut Civili; sed totum id, quod commentatus sum in institutionibus meis, ad generales pertinere sacrorum jurium theorias, quas scriptores quidam hodie proferunt, principiaque illa, quibus confirmare easdem student, examinanda. Facta enim singularia sexcentis fere implicata adjunctis, atque obvoluta sunt, dein arcanis etiam rationibus sæpenumero imbuta, de quibus definiri ac pronunciari cum ab homine privato non debeat, ob eandem, quam memoravi causam, vix ac ne vix quidem possit. At si universe de sacris juribus statuant scriptores, easque per generales constringant regulas, tum sane tentemus hasce regulas, et dijudicemus: si civilis status, imperiique finem, si publicam felicitatem nominent, dispiciamus hosce fi-

nes, quos hominibus natura proposuit, constituamus finium ordinem, ordinum gradus designemus, aptasque iis tenendis gradibus expendamus rationes: si profanarum sacrarumque rerum nexum memorent; cujusmodi is nexus sit, quorsum pertineat, quid juris pariat, ponderemus: si adjaphora appellent, quæ in exercenda religione insunt, figamus sane notionem ejus, quod adiaphorum est: si substantialia, quæ vocant, Ecclesiæ jura ab accidentalibus disterminari volunt, videamus, anne exeri omnino substantialia queant, ut nihil insit, quod non continuo accidentale nuncupent; universe autem caveamus diligenter, ne tritis jam verbis, atque inanibus aut ambiguis vocabulis illudi nobis patiamur.

## §. III.

*Imo proficuum est, si recta via atque ordine tractetur.*

Sed me illud docuit rerum philosophicarum tractatio, nihil esse ad refellendas falsas hypotheses efficacius, nihil ad veritatem patefaciendam aptius, illustriusque, ac similium phænomenorum inductio, quam vocant, similiumque legum et causarum confirmata complexio, quam

*analogiam* naturæ nuncupant, ac demonstrandæ ejusdem nativæ simplicitati, veritatique legum et causarum maxime consentaneam esse uno ore censent omnes, qui non penitus aliena loquuntur, philosophantes. Atqui in hac quoque Philosophiæ parte, quæ mores hominum actionesque regit, ædem sane et inductio similium casuum, decisionumque, et confirmata ex iis jurium complexio, et analogia justi et æqui, et naturalium principiorum legumque simplicitas perinde, ni fallor, ac alia quavis parte locum habet. At nempe huic tanti momenti veritati perspiciendæ satis non est, fragmenta duntaxat quædam de jurisprudentia naturali decerpsisse, ac particulas aliis atque aliis delibatas locis, nullo cohærentes nexu, nulla principiorum consensione, nulla deductionum similitudine comparata, degustasse, nisi universa inde a primis naturæ fontibus derivata series et continuata progressio jurium et obligationum habeatur præ oculis, animoque attento et a perturbationibus libero expendatur, volvaturque ex omni parte, ac figatur in mente, firmiterque teneatur. Quæ inter homines geruntur quocunque statu, seu primigenium quis cogitet, seu adventitium et socialem, ipsum adeo civilem inter binos

cives, communi eos quidem imperio subjectos, libertate tamen civili inter se gaudentes, quæ denique inter gentes aguntur ceu morales personas liberas, alteram ab altera independentes, eadem prope sunt negotia, iisdem dirigenda juribus, nempe ad animam, ad corpus, ad res externas, quœ nobis adhærescunt quodammodo, pertinentia. Vide Theophile, unde similitudo casuum, factorum, controversiarum proveniat, quæ non potest non similia Jura, similes decisiones, juriumque ac decisionum similia principia continere. Atque in his *jurium analogiam* sitam arbitror, ut similibus casibus, factis, controversiis, quacunque hominum societate, aut jurisprudentiæ parte occurrentibus similia principia, jura, pronunciata respondere putem. Age nunc, et catholicum de ecclesiastica et politica potestate systema in memoriam revoca, utraque summa in suo genere, ut ajunt, neutra dependente ab altera. Quæso te, illas eodem tempore recole argumentandi formas, quas scriptores nostri, qui catholico se systemati addictos profitentur, identidem adhibent, et prope ad nauseam recoquunt, illum nexum, inquam, illud cavendi jus, illa mixta negotia, illam mediorum ad finem necessitatem, illa adiaphora, accidentalia etc. ac si istius-

modi argumentandi formas neque inter privatos homines primæva libertate aut civili fruentes, neque inter societates aut minores in statu Anarchico, aut maximas perfectasque, inter diversas nimirum liberasque gentes ullum habere locum, usumque vides: qualem eædem inter sacram Ecclesiæ, politicamque civitatis potestatem vim habere usumque possint, confice: ac si dein eædem argumentandi formæ ad singulares personas vel morales applicatæ, ad absolutum vel hypotheticum statum, ad minores societates vel maximas adhibitæ, nihil sane nisi Hobbesianum bellum gignerent; quid de usu earundem adversus sacra Ecclesiæ jura cogitabis, quid decides, quid pronunciabis? Atque hoc est, mi Theophile, in quo pervestigatis naturæ principiis, et originibus naturalis juris repertis, indeque derivata conclusionum serie, deducto officiorum ordine, factaque casuum, jurium, decisionum comparatione, atque inventa jurium analogia merito demum exultaret ac triumpharet oratio mea.

## §. IV.
## *Expenduntur alia commoda ex disciplina naturalis juris provenientia.*

His quidem nunc indicatis, quæ temporibus tantum accomodata snnt, aliæ prætermitti non debent ingentes utilitates, quæ ex institutione naturalis juris a primis naturæ fontibus ducta, perpetuoque doctrinæ ordine continuata in discentes proficiscuntur. Sæpe cum viris doctis de optimo institutionis genere sermonem habui, sæpe de copia et varietate tractandarum rerum, de brevitate angustiisque non solius temporis, sed humani quoque ingenii collocutus sum. Atque ego quidem, iis minime dissentientibus, in eam semper abii sententiam, ut nihil scientiarum candidatis optabilius, atque ad faciendos, quam fieri potest, progressus maximos accommodatius statuerem, quam si de proposita sibi facultate præ manibus haberent librum, in quo rerum, quas ex ore doctoris excepturi essent, brevis illa quidem, at accurata tamen, satisque perfecta descriptio contineretur, ordine digesta, justa proportione, aptoque nexu partium concinnata, ut inde arrepta disciplinæ, omniumque ejus partium distincta cognitione, animoque infixa, siqua deinceps

ad eandem pertinentia disciplinam occurrerent, ea ad proprias referre sedes, certisque velut locis asservare possent; quo fieret, ut novarum cognitione rerum non obrueretur mens, sed excoleretur, nec obscurari possent antea haustæ notitiæ, sed perfici, locupletari, extendi. Ac Jurisprudentia quidem naturalis non ea est facultas, quæ coacervatis aliarum disciplinarum doctrinis constet, et alienis quasi laciniis ac centonibus compacta sit; sed ipsa suas radices habet, sua germina, suos flores et fructus: ipsa per se quodammodo subsistit, non inhæret in alia scientia: suis nititur principiis, suas profert conclusiones, nihil ex aliis mutuatur; sed mutuum aliis dat disciplinis, ut adeo, siqua existit jurium ambiguitas, aut siqua gravior in scholis controversia agitatur, ea vix habeat exitum, nisi dirimente naturalì jure, aut certe quidem consilium, ac velut lumen subministrante; id quod multis comprobare exemplis difficile haud est. Mnlta quidem, Theophile, de genuina interpretatione legum, ipsisque ad propositas quæstiones rite applicandis acute excogitata sunt a viris sapientibus, et animadversa; sed præterquam quod ipsæ illæ interpretandi regulæ naturalem maxime æquitatem sapiant, exhibeantque, tum nec

usum satis tutum sine ductu naturalis juris habere mihi videntur. Atque hi institutionis, de qua agimus, uti praeclari fructus sunt, minimeque contemnendi; ita ad exquisitam comparandam doctrinam, qualem depravatio poscit ætatis nostræ, plane necessarii censeri debent. At nempe spes non est, eos proventuros in audientium animis, nisi vagam coerceant librorum lectionem, nisi inde a principiis ad omnes ejusdem institutionis partes certa via et ordine procedant, nisi nihil leviter transiliant, nisi insistant in singulis disciplinæ capitibus, ea animo comprehendere studeant, in iis exerceantur. Quapropter cavendum est diligenter, ne singularibus quibusdam ambiguarum quæstionum disceptationibus ita distineantur, ut præcedentium cognitionum, atque earum, quæ consequi debent, nexus abrumpatur, atque inceptus cursus ea, qua necesse est, æquabilitate ad finem perduci haud queat. Si pugnandum est, extra castra efferantur signa, ne turbetur ordo castrorum. Non enim is ego sum, qui omnes exercitationes, disputationesque reprehendam, sed eas demum, quæ continuatæ institutioni impedimento sunt, quæque jacturam temporis et cognitionum perutilium pariunt, resque momenti summi intactas

præterire, aut leviter modo attingere cogunt. Ad hanc instituendi rationem respexisse puto Justinianum, cum diceret: *Jura ita videntur posse tradi commodissime, si primo levi ac simplici via, post deinde diligentissima atque exactissima interpretatione, singula tradantur: alioquin si statim ab initio rudem adhuc et infirmum animum studiosi, multitudine ac varietate rerum oneraverimus, duorum alterum, aut desertorem studiorum efficiemus, aut cum magno labore, saepe etiam cum diffidentia, quae plerumque juvenes avertit, serius ad id perducemus, ad quod, leviore via ductus, sine magno labore, et sine ulla diffidentia, maturius perduci potuisset.* (*)

## §. V.

### *Haec commoda Jurisprudentiae naturalis soli Philosophiae et rationi humanae in acceptis ferenda non sunt*

Cave, Teophile, ne aliter, ac ipse velim, accipias, quæ in laudem disciplinae juris naturalis dicta a me sunt. Est ea quidem ipsa per se facultas singularis, suis nixa principiis, et quasi fœcunda

(*) §. 2. *Inst. de J. et J.*

conclusionibus; quæ ut per se ipsam consistat, nihil mutuetur ab aliis scientiis; quin aliis largiter det mutuum. At enim non est totum id, profecto non est soli philosophiæ, humanæque rationis vi adscribendum; nisi enim celsiore quadam luce ductuque regi se sinat hominum ingenium, fere usuvenit, ut ipsa ratione sua, cui temere præfidunt, in fœdissimos errores abripiantur. Testes habemus omnes ætates, omnes nationes, omnes hominum classes. Inde factum fuisse, mi Theophile existimandum est, ut optimi Numinis providentia, quæ perpetuo consulit humanis rebus, ad rationis vim, quæ nunquam deerat hominibus, alia præterea, atque alia ad vitæ honestatem adminicula adjunxerit, nempe sua ipsius eloquia, monita patriarcharum et Prophetarum, dictatæ a se leges, ipsius divinæ sapientiæ humanam indutæ naturam publicum magisterium, perpetuumque, quod eadem instituit, religionis tribunal, ubi non posset non certissima de morum honestate veritas definiri. Age percurramus hæc strictim, ut qui rationi nihil non tribuunt in humana regenda vita, quam eadem imbecilla sit, supernoque auxilio egeat, ipsis divinæ providentiæ consiliis de errore suo convincantur; qua quidem brevicula recen-

sione quædam veluti origo jurisprudentiæ naturalis patefiet. *Deus hominem rectum fecit*, inquit Ecclesiastes (*), recti nimirum, et honesti et justi æstimatorem, et sectatorem. Hoc idem pluribus verbis alio divini codicis libro exprimitur, in quo de primis hominum parentibus disseritur in hunc modum: *Disciplina intellectus replevit illos: creavit illis scientiam spiritus - et mala et bona ostendit illis - ut Numen sanctificationis collaudent - - ut magnalia enarrent operum ejus* (**) Ita nimirum ad illustrandam divinam gloriam conditæ sunt res humanæ; de qua re luculente, ni fallor, tractavi in Institutionibus. De recto hoc statu dejecit hominem gravis noxa, qua non extinctum quidem rationis lumen, sed obscuratum fuit, diminutum, et perturbationibus tanquam nebulis circumfusum. Unde mox succurendum erat cælestibus monitis, doctrinisque; quodque ipsa per se rationis vis attingere poterat, id singulari revelatione explicabatur: *Sub te erit appetitus tuus, et tu dominaberis illius* (***). Patrato homicidio, quod dictata rationis satis vetabant hominibus, posuit Deus in Cain signum, quod in omnium oculos incurreret et a scelere homines ab-

(*) *Eccl. VII.* 30. (**) *Eccli.XVII.* 5.
(***) *Genes. IV.* 7.

sterreret; neque id ignoravit Lamech: *Septuplum*, ait, *ultio dabitur de Cain* (*). Ac rationem quidem omnibus hominibus natura impertiit; compertum est tamen, quanta morum vitæque difformitas inde a primis temporibus invaluerit; duas in partes scindebatur humanum genus, aliique *filii Dei* vocabantur, probi nimirum atque integræ vitæ ex progenie Sethi; alii *filii hominum*, iidem inventores artium, urbium conditores, cultores felicitatis ejus publicæ, quam nostræ ætatis Philosophi identidem in ore habent; sed caduca illa felicitate, inanique gloria morum vitæque labem expiare haud poterant. Illud pessime factum, ut hanc bonorum malorumque segregationem divisionemque veluti pertæsi homines facta pace, ac communis, ut videtur, caritatis obtentu, sublato pietatis discrimine sese miscerent, jungerentque; tum vero pejor parentibus soboles extitit: *gigantes erant super terram in diebus illis: postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum; isti sunt potentes a seculo viri famosi* (**). Eventus mutuæ illius communionis caritatisque is fuit, ut iratum Numen totam eam colluviem communi internecione exhauriret, deleret-

(*) *Gen. IV.* 24. (**) *Gen. VI.* 4.

que. Dubium non est, quin homines illi rationis vi cognorint, ipsique damnarint fœditatem vitæ suæ; sed tamen alia quoque emendandæ vitæ subsidia et incitamenta Numen optimum suppeditavit; misit Noemum *praeconem justitiae* (*), et ante Noemum miserat Enochum divina judicia promulgantem; qui quidem maximum malitiæ coercendæ, servandæque naturalis legis incitamentum, non utique a caducis profanisque sumtum rationibus, sed a timore summi Dei petitum proposuit hominibus, idem nempe, quod ad homines posteriorum ætatum omnium pertinet; *prophetavit de his*, inquit S. Judas de improbis agens hominibus ætatis suæ, *septimus ab Adam Enoch, dicens: Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere judicium contra omnes, et arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorum* (**). Vides, Theophile, primis illis jam tum temporibus rationis humanæ lumini aliam Deum addidisse lucem eloquii sui, et prodigiorum, et prophetiarum, et adhortationum. Quid? expurgata aquis tellure divina novimus præcepta hominibus promulgata fuisse, virorumque sanctorum documenta et tradi-

(*) *II.Petr. II. 5.* (**) *Epist. Jud. v. 14. 15.*

tiones conservatas, quæ subsidio essent rationi humanæ. Ea præcepta traditionesque colligens Joannes Seldenus ICtus anglus jus Naturæ et gentium secundum Hebræorum disciplinam effinxit. Segregato postmodum a ceteris gentibus hebraico populo nonne, quæ natura cordibus hominum insculpserat, ea in lapideis tabulis exaravit Deus? *Scriptum est in tabulis*, inquit S. Augustinus (*). *quod in corde non legebant; non enim scriptum non habebant, sed legere nolebant. Oppositum est oculis eorum, quod in conscientia legere cogerentur, et quasi forinsecus admota voce Dei ad interiora sua homo compulsus.* Adde libros legis mosaicæ, libros morales ac sapientiales ut vocant, historicos dein, ac volumina, sermonesque Prophetarum, in quibus omnia prope naturæ præcepta explicantur, illustrantur, confirmantur. Si una ratio hominum iis perspicendis præceptis sufficit; cur inutilia tot, otiosaque scripta dictavit divinus spiritus? Sed his quidem scripturis maxima mortalium pars carebat, Philosophos igitur ita rationem acuisse credes, ut puram doctrinam, integrumque ac sanum proferrent naturæ jus? in Aristotelis Peri-

(*) *In Psal. L. VII.*

pato, in Zenonis porticu, in horto Epicuri, aut Platonis academia rationis vis effloruit? Ostenderunt, Theophile, et abunde ostenderunt eruditissimi homines, quantopere sapientes illi desipuerint, aberrarint, quam turpiter cæcutierint; tu Epistolam ad Romanos cogita, in qua de sensu ac vita sapientum rationi suæ præfidentium testimonium habebis omni exceptione majus. At delapsa in orbem divina sapientia, ac diffusa evangelii luce tum demum patuit, et quantis auxiliis egeat hominum ratio, et quantum ab humani ingenii opinationibus illibata veritas distet. Unde igitur in tanta cælestis doctrinæ luce tot prodierunt errores tenebricosi? Non ignoras Theophile, eas, quæ de moribus, ac naturali jure tractabant, damnatas theses; sed diligunt homines magis tenebras quam lucem. Paucula recensebo; de polygamia ex calculo alterutrius sexus definiendum docent, nec indulgendum putant, ut in regione, in qua illa moribus recepta est, religionem quis amplectatur, quæ eandem prohibet: divortia passim licita censent, falsiloquii et simulationis non honestatem solum, sed necessitatem propugnant: usuram ab injustitia absolvunt: concubinatum laudant: fornicationum turpitudinem matrimonii tempo-

rarii nomine, velut pallio tegunt: juramenta promissoria peculiarem parere obligationem negant: ignorat humana ratio, ajunt, externo cultu Deum colendum esse: leges naturales sine Deo definiri a se posse jactitant. Cur, inquis Theophile, ista commemorem? nempe ut infirmitatem humanæ rationis sentias. Nec vero si de privato naturæ jure quæritur, magnopere dissentientes habebo homines orthodoxos; at ego ultra progredior, argumentumque proveho. Jus illud publicum universale, quod tantopere hodie jactitant, juris naturalis, ut ipsi fatentur, pars est, nempe ratione erutum, ratione auctum, extensumque, ratione in eam redactum formam, iis instructum principiis, iis circa Sacra refertum juribus, quibus auctum, extensumque, instructum, ac refertum a scriptoribus nonnullis orbi literato obtruditur. Quam infirma, et fallax est humana ratio, præsertim cupiditatibus solicitata, odiis impulsa, assentationis studio corrupta! Si originem hujus juris, qua parte nexum pertractat cum negotiis ecclesiasticis, inquiras, ea ex Protestantium castris prodii. Samuel quidem Pufendorfius libellum edidit *habitu religionis erga statum civilem*, ob eam causam a Justo Henningio Boehmero sæpe laudatus. Quo vero col-

limarit toto eo opere, nempe ut sacrum imperium everteret, et Hierarchiæ Ecclesiasticæ a Chsisto institutæ fundamenta subrueret, ubique prodit: ut vel hac de causa Boehmero, et aliis Protestantium Doctoribus Jurisconsultis æque ac Theologis in deliciis, imo et maximo in pretio fuerit; uti Joannes Franciscus Buddeus in Isagoge Historico - Theologica L. Poster. c. V. §. 7. in nota pag. 695. fatetur, inquiens: *Quo pacto Juris Ecclesiastici principia emendanda sint, primus, ni fallor, viam monstravit Samuel Pufendorfius in libello elegantissimo de habito religionis ad vitam civilem - - in eoque selide demonstravit, Ecclesiam non instar reipublicae seu status independentis, sed potius instar collegii cujusdam esse concipiendam.* Quis ex istiusmodi fonte sanam dimanare circa res ecclesiasticas doctrinam speret? Multi tamen inde hauferunt, hauriuntque, iique fere expertes theologicarum disciplinarum. Bonorum commune, publicaque felicitas, quæ cum plausu effertur, venditatur, ostentatur, non paucos fallit, præsertim cum eandem intercipi catholico systhemate et sibi persuadere et aliis velint. Nihil de his juris naturæ, ac publici maxime scriptoribus aptius afferri potest, ac illa S. Augustini de antiquis Philosophis animad-

versio. *Fuere*, inquit, *quidam Philosophi, de virtutibus et vitiis subtilia multa tractantes, dividentes, definientes, ratiocinationes acutissimas concludentes, libros implentes, suam sapientiam buccis crepitantibus venditantes: qui etiam dicere auderent hominibus: nos sequimini, sectam nostram tenete, si vultis beate vivere* (*). *Sed dominus novit cogitationes sapientium, quoniam vanae sunt* (**).

§. *VI.*

*Veterum et novorum Philosophorum errores efficere nos cautiores debent in usa rationis.*

Non de antiquis hæc Philosophis, iisque alienis a cultu summi Dei, sed de nostris hominibus quibusdam scripsisse sanctum doctorem arbitraris, Theophile, nostrorumque temporum imaginem videre te putas; quippe qui omnem eorum sentiendi, scribendique et judicandi rationem et narratione acceperis et lectione. Quaquaversus enim opuscula sua, chartulasque dispergunt, et mulierculis quoque, ac rusticanæ plebi, et quibusvis de trivio hominibus offerunt, ut aliquos nummulos conficiant. Nosti Theophile, quod hominum notem genus; sed quo nomi-

(*) *Tract. XLV. in Joan.* (**) *I. Cor. III. 20.*

ne iidem compellandi sint in Latio, non nosti. Si illuminatores dicerem, vim patrii sermonis, ejusque vocis, quam perpetuo in ore habent, haud assequerer. Neque enim orbem terrarum sapientia, qua pollent, operaque sua, et communis rei studio jam illuminatum dicunt, sentiuntque ipsi, etsi omnibus viribus id efficere studeant, contendantque; sed illud modo exprimunt, post longam densamque noctem innumerabilium errorum demum *diluculum* quoddam apud nos comparere, idque ipsorum ingenio, doctrinæ, indefessæ operæ, reique publicæ incredibili studio in acceptis ferendum esse. Quapropter Theophile, cum novis rebus nova aptanda sint nomina, in posterum eos DILUCULARIOS (*) vocitabimus Atque hi quidem humani generis benefactores (veniam dabunt latini huic quoque voculæ) institutum nostrum pertractandi naturale jus, nequaquam reprehendent, etiam laudibus ferent in cœlum: utrum vero sententias nostras omnes probaturi sint, magnopere soliciti esse, angive non debemus; pleni sunt enim lenitatis atque indulgentiæ, ut ipsos sectarios in media catholicæ veritatis luce cœcutientes benignissime habeant, et errores excusent, et præjudica-

(*) *Aufklarer.*

tæ opinionis vim causentur, diligenterque moneant, nequis asperis verbis, publicisve reprehensionibus excitare eos, atque ad veritatem adducere audeat. Nunc igitur Dilucularii nomen didicisti Theophile; rem enim et sensa et doctrinam dudum noveras. Neque enim nescire te passus sum illos nexus, illud cavendi jus, illa mixta negotia, illam mediorum ad finem necessitatem, illa adiaphora et accidentalia, illa, quæ criminantur, genera superstitionum, quæque sunt generis istius, a te quidem ita percepta, ut aliquando festive iocareris Tulliana usus sententia: *Si mihi, homini vehementer occupato, stomachum moveritis, triduo me Publicistam esse profitebor.* Hæc quorsum pertineant, intelligis Theophile; sed quo evasurus sim disserendo, nondum videre te arbitror; eo nempe, ut perspicue comprehendas, rationis humanæ seu diluculum seu lumen, siquis supernam respuat sacramque lucem, perquam fallax esse, atque abducere a veritate, salutisque via. Atqui, ais, Naturale jus non sacra auctoritate, sed rationis naturalis vi pervestigari, protrahi et explicari debet. Non id peto, Theophile, ut præcepta naturalis juris ex sacro codice, conciliorum actis, voluminibus Patrum eruantur, eorumque duntaxat confir-

mentur auctoritate, sed id modo volo, philosophiæ placitis, ingeniique humani cogitatis tantum confidere nos et inniti non oportere, ut, nisi sanctioribus principiis doctrinisque revelatis consentanea deprehendamus, quæ ad hominis felicitatem, et honestatem morum pertinent, ea hoc solo ingenio, solaque ratione metiri ac definire nequaquam possimus: id modo volo, ne quis in animum inducat, præcepta illa, jurave naturæ, quæ sacræ auctoritati dissentanea sunt, tamen ex incorrupto rationis lumine provenire: id volo, nequis veram hominis beatitatem sitam in eo fingat, quod evangelii doctrina, et venerabilium Patrum hominumque sanctissimorum non modo verba, sed exempla quoque reprobant: id denique volo, non oportere quemquam humani ingenii perspicaciam, rationisque vim tanti facere, ut doctrinis sola ratione et ingenio excogitatis conformandam judicet disciplinam, ac regimen Ecclesiæ, nec potius Ecclesiæ, quæ columna et firmamentum est veritatis, regimini et disciplinæ, et perpetuo usui conformandas doctrinas illas; quis enim sanæ mentis homo inducat in animum, ut ingenioli sui cogitata, eaque ex lutulentis fontibus primo hausta merito præferenda putet sensui, doctri-

nisque sacrosanctæ Ecclesiæ, quæ divino spiritu regitur, atque auctoritati sacrorum conciliorum, et innumerabilium Præsulum sapientia et sanctitate insignium doctrinis, et exemplis? Si mathematicas demonstrationes jactitent diluculárii nostri, commiserari licet hominum istorum inscitiam, qui in re morali, cujus usque adeo complicatæ et ancipites notiones sunt, demonstrationum mathematicarum nomen usurpent. Equidem memini, ante annos jam bene multos in auctore anglo me legere, non abesse a mathematica perspicuitate, firmitateque propositiones has: Jus mihi competit: ergo tibi obligatio incumbit, ne usui mei juris obsistas. Atqui hanc ipsam argumenti complexionem obscurant diluculárii nostri, infirmantque suis illis consuetis formulis, quas supra commemoravi. Quid enim? Si tibi nominati jus tum ita respondeam: Interest mea quoque, quid agas: nexus est tuas inter measque actiones: jus cavendi mihi est, nequid rebus meis detrimenti inferas, meaque commoda intercipias; consequenter negotia tua mixta censenda snut, et meo-tua, tuo-mea nuncupanda. Atque hæc quidem, mi Theophile, si de vi atque usu humanæ rationis probe expenderis, mentique tuæ

infixeris: verendum tibi haud est, ne, cum doctrinæ, pietatique pari studio des operam, domum tuam supra arenam ædificare videaris (*), omnique doctrinæ vento circumferri debeas (**), semperque discere debeas, nunquam ad scientiam pervenire possis (***). Reliquum est, ut, cum de usu Institutionum mearum, quantum necesse videbatur, dixerim, omnem earum deductionem eo, quo confectæ sunt, ordine ponam ob oculos.

(*) *Matth. VII. 26.* (**) *Ephes. IV. 14.*
(***) *II. Tim. III. 7.*

# INSTITUTIONUM JURIS NATURÆ

## *LIBER I.*

### JUS NATURAE PRIVATUM.

#### C. I.

*Inquisitio Naturalis Juris a contemplatione naturae inchoanda est.*

I. Ne quid obscuritatis pariat ambiguitas vocum, quando ex natura rerum hominisque manare dicimus naturale jus, *naturae* nomine universitas rerum significatur extra hominem conditarum, sed quæ hominum necessitatis, commoditati, honestæ voluptati accommodatæ sunt, quæ apprehendi ab hominibus, teneri, usibus aptari possunt. Accuratior homini de ipso homine cognitio est necessaria ad eruendum jus. Eam dat Analysis, singilatim exhibens mentem, corpus, res externas illas, quæ homini quodammodo adhærescunt.

II. Homo naturæ vinculis quibusdam adstringitur aliis hominibus, sed nemini propius, quam ipse sibi. Omnium arctissime pendet a Deo, summo Conditore, Gubernatore, Fine ultimo rerum. Is nexus hoc indicatus loco ad actiones hominis applicatur §. IX. et X. ad obligationes naturales §. XI, penitus evolvitur §. LXI. et binis sequentibus: accommodatur ad statum civilem §.CCXXVI. et sequente. §.CCXXXIV. (a) fin. Non enim in ea hæresi sumus, ut eo acutius philosophari nos de naturali jure credamus, quo longius ab eo mentionem summi Numinis removerimus.

III. Ad Analysin naturæ hominis diversi ejus status pertinent, qui segregandi sunt. Statum absolutum non excludere omnem societatem, itidem indicatur §. CCLXVIII.

IV. In natura hominis, in nexu cum aliis, in statibus insunt fines; in finibus inest 1. ordo, 2. in quovis ordine insunt gradus, 3. gradibus respondet proportio et accommodatio mediorum. Hæc tria summi momenti sunt, et per omnem juris disciplinam vagantur latissime. Inde explicatum habet apparens collisio officiorum. §. XXII. (e). De ordine finium conf. §. LXXX. de mediis §. CVII. Is ordo adventitio statu non turbatur §. CCXXIV.

V. Fructus ex præcedente Analysi proveniens.

## C. II.

### *Contemplatio naturae ad cognitiones practicas hominem deducit.*

VI. Progressum rationis humanæ a theoretica ad practicam cognitionem cum parum observarent nonnulli, contigit, ut theoreticas veritates pro lege habuerint naturali, istamque citra voluntatem summi Dei posse cogitari statuerent.

VII. In practicis cognitionibus distingui oportet; 1. id, quo regitur actio, 2. id, quo libertas afficitur certo modo; 3. denique id, quo proposita cognitione voluntas cietur, et agitatur.

VIII. Dictata rationis, quæ insunt in hominibus, legis nomen participant. Rom. II. 14. Si quæritur, quæ vis insit hisce dictatis, reipsa de existentia juris naturæ quæritur, cujus principium theoretica cognitione contineatur, necesse est.

IX. X. Deductio obligationum, consiliorum et jurium seu facultatum moralium naturæ fit ex interna relatione ad perfectiones summi Dei.

XI. Resolvitur *obligationis* idea, quæ, cum imaginaria sit, reducenda est ad realem.

XII. Eodem quasi filo deducuntur *consilia* naturæ, ne totum id, quod laudabile aut æquum est, continuo necessitati subiiciatur, repugnante infirmitate naturæ hominis. Inde intelligitur illud: *jus civile neque totum a naturali vel gentium recedit; neque per omnia ei servit.* L. 6. D. de I. et I. Exemplum extat §. CXLIII. (i)

XIII. Juris seu facultatis moralis a natura concessæ multiplex partitio est. Expenditur illud: *jus ad finem dat jus ad media.* Ceterum quoniam jura data sunt nobis a natura ad fines aptos, nempe ad actiones completas, et naturali fine quodammodo imbutas; idcirco quærenti, sitne jus eundi, loquendi, movendi manum, pedemve etc. responderi nequit, nisi addendo finem naturæ consentaneum e g. sanitatis, negotii, molestiæ evitandæ causa. Ac tum quoque, si per se finem habet actio, is ab agentis intentione segregandus est, ut tum hac intentione, tum adjunctis spectatis aliud sit jus, alius rectus usus juris.

## C. III.

### *Obligationum ac jurium naturalium genera varia.*

XIV. Sunt obligationes et jura affirmativa et negativa.

XV. Connata et acquisita; quæ inter personas morales maxime elucent §. CCLXX.

XVI. Absoluta et hypothetica, orta ex pactis, dominiis, statibus adventitiis.

XVII. Perfecta et imperfecta. Conf. §. CCLXIX.

XVIII. Interna, et externa; quæ partitio ad tolerantiæ notionem animo informandam pernecessaria est.

XIX. Personalia, quæ communicari vel abdicari non possunt: et abdicabilia.

C. IV.

*Obligationes et jura naturae reducuntur ad unum principium generale.*

XX. Cum maxima sit Doctorum in statuendo ejusmodi principio dissensio, ei componendæ quoque modo nulla aptior videbatur via, quam si in originem et causas dissensionis inquireretur.

XXI. Principium *cognoscendi*, de quo uno quæstio esse potest, ipsa statuitur natura, nimirum complete sumta; et sic quidem ab hac thesi non magnopere dissentiunt ii, qui in divinis perfectionibus principium collocant. Ex principio juris, proprietates ejusdem manant.

XXII. Notio et regulæ de apparente collisione legum et officiorum, nempe ex ordine et gradibus finium.

XXIII. Hobbesiana Hypothesis de naturali jure. Eam velim expendant diligenter scrutatores jurium, et cum iis conferant argumentandi formulis, quibus hodierni Interpretes sacrorum jurium identidem utuntur.

XXIV. Pufendorfiana socialitas non contemnendas de socialibus officiis animadversiones continet. Sed hoc quoque loco distingui debent ordines et gradus finium.

C. V.

*In humanis actionibus non modo jura et obligationes, sed praeterea adjuncta varia et fines agentium spectari debent, ut habeatur actionum moralitas completa.*

XXV. Notiones et principia hactenus indicata eo pertinent, ut de actione *in se*, sive ex objecto, ut ajunt, spectata, primo disquiri debeat, bona an mala sit. At constat vel ex theoretica Philosophia et Mechanica, quantopere a theoria abludat praxis. Id in re quoque morali usuvenit, in qua ad internam actionis bonitatem agentium fines et intentiones, ac præterea adjuncta varia accedunt. Condensavi hoc loco ea, quæ multis verbis diducuntur a scriptoribus moralium rerum. At vocabulorum multitudine nihil recte conficitur in disciplinis. Illud potius curandum, ut notiones abstractæ, principiaque generalia singularium casuum proposita inductione clareant, et discentes assuefiant, abstracta ad concreta reducere, et in concretis intueri abstracta. Fit enim, ut homines in mundo et physico et morali versentur medii, quin ad phænomena, quæ perpetuo eveniunt animum advertant.

XXVI. Circumstantiæ actionis.

XXVII. Finis non tam actionum, quam agentium. Exemplum extat §. CCCI.

XXVIII. Actio indifferens. *Indifferens* vel *adiaphorum* alio longe significatu appellant diluculari nostri. Quando enim de negotiis religionis, et pietatis exercitiis agunt, in numerum rerum *indifferentium* conjiciunt, quidquid ad sempiternam obtinendam salutem absolute necessarium haud est, etsi idem maxime pium

sit, sanctumque, a divino ipso Servatore laudatum, a sanctissimis viris comprobatum, longo usu comfirmatum, proindeque summe idoneum illi explendo Principis Apostolorum præcepto: *Fratres magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis.* II. Petr. I. 10. Atque hæc adiaphora citra detrimentum imminui, tolli, immutari posse censent, non ecclesiastica tantum, sed profana etiam potestate, quæ negotia religionis cum fine civitatis conciliare obligetur. In idem cadit, atque eodem proposito excogitata est distinctio inter essentialia atque accidentalia negotia et jura Ecclesiæ. Conf. §. LXVIII. (e) Atque hi quidem, si de profanis, et caducis rebus, quæ non duræ necessitati duntaxat, sed commoditati quoque, et honestæ jucunditati accommodatæ sunt, similiter, ac de sacris sentirent, statuerentque, profecto jam glandibus vesci, et equitare in arundine longa deberent. Conferant, quæso, sempiternæ salutis divinæque religionis gravissimum momentum cum inanitate caducarum oommoditatum, atque de his tantundem detrahi sibi patiantur, quantum de illis decerpi, atque abradi cupiunt, tum vero haud longe aberunt ab exsequendo Apostolico monito: *Habentes alimenta, et quibus tegamur, his contenti simus, - - nihil enim intulimus in hunc mundum; haud dubium, quod nec auferre quidquam possumus; nam qui volunt divites fieri, incidunt in tentationem, et in laqueum diaboli, et desideria multa inutilia et nociva, quæ mergunt homines in interitum et perditionem.* I. Tim. VI.

## C. VI.

*Posita moralitate completa actionum, præcipua earum affectio est imputabilitas.*

XXIX. Doctrina de imputatione maxime propria est jurisprudentiæ. Quando enim leges generales ad speciem facti applicantur, videndum est sæpenumero, utrumne et quatenus atio imputari possit.

XXX. In quos actus cadat imputatio, in quos non cadat.

XXXI. Ex parte intellectus imputationi obstat ignorantia.

XXXII. Ex parte voluntatis imputatio poscit voluntarium; cujus multiplex et memorabilis partitio est. Notio quidem ejus, quod *indirecte* voluntarium dicimus, satis frequentem usum habet. Negant, potestates binas, quæ supremæ sunt in suo genere, et independentes, qualis est sacra et profana potestas, alteram in alteram vel indirecte quidquam posse. Et tamen secundum dilucularios plura potest civilis potestas circa res sacras; quare? propter nexum, inquiunt, quem Sacra cum profanis habent. Quid est hoc, nisi indirecte posse?

XXXIII. Coactio obest imputationi.

XXXIV. Anne metus quoque? qualis, quantusve?

## C. VII.

*Non modo suæ cuique actiones, sed aliorum etiam sæpe imputantur.*

XXXV. Contingit non raro, ut in eandem actionem consentiant, vel conspirent plu-

res ; ac si homines adventitio societatis statu copulati sint, multo etiam citius et frequentius usuvenit, ut alterius actiones alteri adscribi possint, debeantque ; generatim ergo et magnitudo et modus istius veluti influxus explicandus est, qui ab aliis in aliorum actiones fit.

XXXVI. Modus est multiplex, ac primo jussio et mandatum.

XXXVII. Dein consilium.

XXXVIII. Consensus.

XXXIX. Palpum.

XL. Receptus.

XLI. Participatio.

XLII. Hi quidem positivi erant modo : alii sunt negativi.

## C. VIII.

*In moralibus actionibus spectatur quantitas moralitatis earundem in se, et relate ad imputationem, atque ad agentem.*

XLIII. Bonitas et malitia actionum, eique respondens laus, aut vituperatio, præmium aut supplicium, majora esse vel minora, exaggerari aut elevari possunt. Inest ergo in moralitate actionum notio magnitudinis, seu quantitatis ; cujus determinatio quoddam Matheseos genus est; quo examinari, ac definiri potest: 1. *pondus* ac momentum actionis in bonam, malamve partem : 2. *mensura*, ob quam commodum actionis, aut incommodum late patet, vel contra : 3. *numerus* actionum generis ejusdem. Casuum conscientiæ explicatores, ut obligationum, ita et peccatorum velut mathesin quandam sibi propriam fecerunt. Hoc autem loco generales indicantur causæ, ex quibus moralitatis quantitas augeri, minuive potest.

XLIV. Ipsarum actionum aliæ aliis meliores sunt, aut pejores, specieque differunt.

XLV. In eadem specie insunt imputationis gradus.

XLVI. Pro adjunctis quoque variis crescit aut decrescit moralitatis et imputationis magnitudo.

XLVII. In factis, seu actionibus singularibus omnis, quæ antea enumerata sunt, una concurrunt.

## C. IX.

*Moralitas actionum, et imputatio etiam maxime refertur ad conscientiam cujusque.*

XLVIII. Imputatio actionum non in foro tantum externo, sed interno quoque fit, cujus plurimam rationem habent sacri Canones. Famosa probabilismi controversia longo jam tempore non argumentis solum, sed conviciis etiam et calumniis jactata, propriam sedem, quod mirabuntur nonnulli, in disciplina juris naturalis habet; haud ægre tamen a prudente quovis Jurisconsulto Theologis ceditur; quamquam præscriptionum jura diversas inter disciplinas haud magis fortassis, ac inter diversas gentes obtinent.

XLIX. Posci tamen instituti ratio, ut primo notiones conscientiæ, variorumque dictaminum, quæ nominantur hoc loco, quantum, necesse est; explicentur.

L. Dein affectiones conscientiæ antecedentis, ut vocant, quarum mentio etiam in sacris fit Canonibus.

LI. Denique naturales et inconcussæ de illa conscientia obligationes.

LII. Ex quibus controversiæ indicatæ status enascitur.

LIII. Non prætermittendum aliud est conscientiæ genus, quod *consequens* nuncupatur.

C. X.

*Alia est humanarum actionum affectio, qua validi dicuntur, aut nulli.*

LIV. De valore gestorum actuum dubitationes gravissimæ et frequentes lites, quæ in Jurisprudentia civili et canonica proveniunt multis locis, ad jus denique naturale devolvi debent, aliter exitum non habituræ. Unde generales notiones, principiaque necesse est stabilire, quæ, fateor, non nullo egent acumine, ut satis perspiciantur, apteque applicari queant. Generatim, si, valeatne actus, an nullus fit, quæritur; ejus substantia, seu forma spectanda est, undecunque definita, ac vis nominis expendenda, quod modum complexum exprimit, ut Dialectici nuncupant.

LV. Dein ratio habenda juris seu facultatis moralis, qua pollet, qui actum gessit.

LVI. Præterea consensus et voluntas agentis.

LVII. Denique id, quod *materiam* actionis dicimus, vel quod ab agentibus in pactum deductum est.

LVIII. Ex hisce principiis dirimitur controversia de valore actuum, qui vi, metusve causa gesti sunt.

LIX. Passim hodie generalis agitatur quæstio de actionibus, quæ prohibitæ sunt; utrumne eontinuo pro nullis haberi debeant.

## C. XI.

*In numero naturalium officiorum ea primum sibi vindicant locum, quae summum Deum ac religionem proxime attingunt.*

LX. Uti jucundum est viro probo, illum investigere arctissimum nexum, quo natura omnes nos ac singulos cum divina atque æterna et perfectissima mente adstrinxit; ita idem facere diligentissime pernecessarium est. Sunt enim, quæ nostrorum est labes temporum, qui naturalia jura citra mentionem de summo Deo definiri a se posse non erubuerunt gloriari, perinde, imo etiam multo falsius, ac siquis familiæ, aut civitatis jura citra mentionem de familiæ aut civitatis capite explicare vellet. Sed hoc quidem modo penitus manca fit disciplina naturalis juris, et infirma quin perniciosa; *manca* quidem, utpote destituta summi momenti de colendo Deo naturalibus officiis; dein *infirma*; quia valdissimis internæ obligationis disprutis vinculis, velut incisis nervis flaccescat, necesse est; denique et *perniciosa*, quæ id demum efficiat, ut præcipuis actionum momentis a caduca petitis felicitate, non possint non depravri discentium animi. Quapropter, quæ jam §. II. indicata sunt vincula, quibus ab ipsa natura adstringimur supremo Numini, latius hoc explicanda loco sunt; ea triplis esse generis diximus;

LXI. Nempe ex Creatoris idea provenientia.

LXII. Ex ratione Gubernatoris:

LXIII. Denique Finis ultimi rerum, maximeque hominis.

LXIV. Ex his officia theoretica erga summum Deum primo omnium profluunt.

LXV. Dein practica; non modo interna,

LXVI. Sed externa quoque. Ac cultus quidem externus supremi Numinis, quibus maxime actibus contineatur;

LXVII. Dein, quibus nitatur rationibus ex natura petitis, difficile demonstratu haud est.

LXVIII. Ex dictis notio religionis effloreścit, atque evolvitur.

LXIX. Deceptrices quoque de naturali religione ideæ expurgantur, transiturque ad revelatam;

LXX. Cujus et investigandæ,

LXXI. Et seligendæ.

LXXII. Et profitendæ gravissima naturæ obligatio patefit.

LXXIII. Appositus hic est secundum rationis dictata definiendæ Autonomiæ locus;

LXXIV. Ejusque ex iisdem principiis reprobandæ.

LXXV. Officiis religionis opposita respondent delicta.

LXXVI. Quomodo officia erga summum Deum, ad res, et loca, et personas eidem dicatas et consecratas sese exporrigant *), indicandum hic potius quam explicandum videbatur.

## C. XII.

*Officia hominis erga hominem numero, pondere et mensura respondent analysi naturæ complete sumtæ.*

LXXVII. Officiis erga summum Deum obeundis assuefactus, haud ita facile in iis delinquet, quæ sibimet a quovis, aut hominibus aliis sunt exhibenda. Nam illas etiam actiones, quæ nosmet, aliosve homines attingunt pro-

xime, ad divinas referri perfectiones, ostensum est. In his igitur prima ratio suppetit, cur, quod sibi quisque, aut aliis debet, solerter præstet officium. Unde consequitur, ut officia religionis erga infinitum Numen non solum dignitate, sed etiam momento, atque ordine deductionis prima, præcipuaque censeri debeant. Errant sane, et enorme quantum a vero aberrant, qui neglecto divino cultu, et insuperhabitis exercitiis pietatis, caritatem, justitiam, fidem, temperantiam hominibus ingenerari posse opinantur. Cum vero latissime pateant hominis in hominem officia, variique generis sint, recursum est ad analysin naturæ hominis, ex qua discere possumus, ad suas quamque doctrinam referre sedes, debitoque ordine collocare.

LXXVIII. Vulgo quidem segregari solet eorum tractatio officiorum, quæ ipsi nobis, et quæ aliis præstare jubemur; sed ad perspiciendas rationes fundamentales, quas vocant, officiorum, perquam conducibile visum est, ut in unum locum restituerentur, quæ male distracta sunt. Nam et natura communis est omnium nostrum; proindeque eadem officiorum istiusmodi origo est. Dein siquid aversamur, quod in nos ab aliis committitur, ne quid tale aliis faciamus, nostri ipsorum amor nos docet, uti et siquid nostri gratia ab aliis fieri avemus, ut idemmet vicissim præstemus aliis, natura nos commonefacit.

LXXIX. Amor cujusque in se, aliosque et principium est officiorum, et in numero eorundem; sed nempe disjungere oportet pravum, et rectum amorem.

LXXX. Ordo quoque istiusmodi officiorum præscriptus est a natura.

LXXXI. Unde primum est hominis in hominem officium de sempiterna, ut ita dicam, captanda beatitate,et purganda,perficiendaque mente.

LXXXII. Proximum est de vitæ conservatione, et incolumitate.

LXXXIII. Ob quam causam naturali legi repugnant Autochiria, homicidium, abortus etc:

LXXXIV. Quoniam dein natura præceptis suis existimationi cujusque, et famæ consulit, notiones eo pertinentes in primis explicandæ sunt.

LXXXV. Ex quibus consectaria profluunt non contemnenda.

LXXXVI. Expenditur jus tuendi famam et suam et alienam.

LXXXVII. Dein obligatio ejus conservationis, quatenus pertineat.

LXXXVIII. Vix quidquam severis, et immutabilibus naturæ aut potius summi Conditoris legibus indiget, ac linguæ usus, et facultas sermocinandi; cum, ut S. Jacobus inquit, *linguam nullus hominum domare potest, inquietum malum, plenum veneno mortifero.* Jac. III. 8. Dubium non est, easdem leges ex gravioribus multo causis ad licentiam scriptitandi pertinere. Sed dilucularii nostri respondere mihi videntur: *Labia nostra* (calami nostri) *a nobis sunt; quis noster dominus est?* Psalm. XI. 5.

LXXXIX. Naturalis est quædam arcani tenendi obligatio.

XC. Nulla est, quam auctores quidam excogitarunt, inter falsiloquium et mendacium differentia, spectando malum usum sermonis.

XCI. Neque ob id curiose cuivis interroganti continuo mens plane aperienda est. Usus æquivocationum, ut vocant, sensibilium, et stratagematum iisdem nititur principiis et cautionibus.

## C. XIII.
### *Specialia officia hominis erga hominem determinat tristis favor Necessitatis.*

XCII. Diversis partibus, quibus natura hominis componitur, diversis item, quibus gaudere potest, generibus bonorum, totidem respondent genera miseriarum, aut certe discriminum, quibus identidem homo subjacet; ac tum *necessitas* agendi quidquam aut omittendi incidit, quod alio tempore non ageretur, nec omitteretur. Huic necessitati favores quidam a natura concessi sunt; simul, tamen per naturales cautum est leges, ut serbato finium ordine, et prætermissis, aut etiam abjectis vilioribus bonis, ea, quæ præstantiora sunt, consectetur homo; dein nequa temere fingatur necessitas, quod non infrequens est. Avaro homini perpetua colligendi pecunias ante oculos obversatur necessitas; eoquod in proposito fine de comparandis vitæ subsidiis aureum mediocritatis gradum non videat, certe non teneat. Denique naturæ præceptum est, ne iniquis viis necessitati mederi quisquam curet. Hoc ergo loco generales illæ animadversiones, quas principio fecimus, de ordine, ac gradibus finium, aptaque mediorum accommodatione præsentimum usum habent, ac quo crebriores sunt necessitatis obtentus, eo magis res enucleanda est.

XCIII. In primis qualitas necessitatis, ejusque varii gradus indicantur; est enim alia communis seu vulgaris, alia gravis, alia extrema.

XCIV. Natura favet necessitati, dum aliis similiter non laborantibus obligationem opitulandi imponit; unde quæstio facti de præsenti necessitate ejusque gradu, dein quæstio juris de obligatione succurrendi exoritur.

CXV. Quo loco tria spectanda sunt: facultas succurrendi, modus, et necessitatis gradus.

XCVI. Ex quibus certæ regulæ defluunt.

XCVII. Et quoniam jus necessitatis est strictæ interpretationis,

XCVIII. per illam, etsi extrema sit, communio bonorum reduci non videtur.

XCIX. Aliud est necessitatis genus, quo conservatio vitæ nostræ cum vitæ alterius conservatione colliditur, idque vel tristi casu, et citra hominum culpam;

C. Aut ex injusta alterius aggressione.

CI. Quapropter de justitia cruentæ defensionis disceptandum est.

CII. Pro rerum autem et temporum varietate istiusmodi vitæ suæ defensio aliquando præcepta, universe concessa est; fieri potest, ut vetita censeri debeat.

CIII. Eadem est disputatio de defendenda membrorum integritate, libertate, pudicitia.

CIV. Demum de jure fortunas suas defendendi non expedita quæstio est.

CV. Haud paulo aliter de famæ defensione est disserendum; quo loco manifestis iterum exemplis palam fit, quam pessime abuti soleant homines illo versabili dicto: Jus ad finem dat jus ad media.

CVI. Proprius hic est de duelli moralitate disputandi locus. Exponitur ejus notio, et genus multiplex.

CVII. Cum universe præter ordines, gradusque finium, mediorum quoque sit consideranda ratio, jure quæritur, aptane honoris tuendi aut reparandi via censeri duellum possit.

CVIII. Cum autem nequaquam possit; concluditur naturali juri id repugnare.

## C. XIV.

*Uti pleraque hominum negotia, sic et plurima officia versantur circa res externas ad vitæ humanæ necessitatem, commoditatem, honestam jucunditatem necessarias.*

CIX. Indagati origines eorum jurium, quæ in externis rebus ad vitæ humanæ usum conditis a natura attributa nobis sunt, redeundum est ad primævum earum statum, qui alius non erat, nisi communio rerum negativa.

CX. Inde recte philosophatur quisque de recessu hominum ab ea communione; justusne fuerit, et approbatus naturali jure, aut plane præscriptus. Indicanda vero et tollenda est hoc loco ea ambiguitas sermonis, aut falsa opinio, qua naturali obligationi adscribitur, si quod unicum est non natura, sed temporum ratione remedium, quo naturali obligationi satisfiat. Similis se offeret controversia §. CXCIV. de origine civilis status.

CXI. His præmissis disquisitionibus notio Dominii exponitur.

CXII. Ejusque consectaria enumerantur.

CXIII. Dominium acquirendi modus duplex, primigenius aut derivativus.

CXIV. Primigenius est occupatio.

CXV. Et accessio.

CXVI. Cum hisce modis sublata sit communio rerum; nullæne ejus reliquiæ superstites sint, interrogatur.

CXVII. Aut jura ex primæva communione residua.

CXVIII. Inde ordo ducit ad indicandos modos acquirendi derivativos.

CXIX. In horum numero utrum tastamenta sint recensenda, quæritur.

CXXI. Difficilior est decisio de successione ab intestato inter parentes et liberos;

CXXII. Inter quos ipsa videtur natura bonorum communionem constituisse.

CXXIII. Præter verum dominium, de quo hactenus actum, aliud ejus genus, quod interimisticum vocant, est admittendum. Ejus fundamentum situm est in rerum humanarum instabilitate, et justa hominum ignorantia.

CXXIV. Ex principiis naturæ dirimi potest celebris controversia de fructibus virtualiter extantibus a possessore bonæ fidei restituendis.

CXXV. Longe aliter de possessore malæ fidei jus naturæ decidit.

CXXVI. Denique Usucapio, utrumne naturalis an positivi juris creatura sit, quæritur, hoc est, utrum natura, an legibus arbitrariis ad modos acquirendi referri debeat.

CXXVII. Explicatis dominii et possesionis juribus delicta iisdem maxime opposita innotescunt.

## C. XV.

### *Jura et obligationes ex pactis et contractibus provenientes.*

CXXVIII. Pacta et contractus ad modos acquirendi derivativos pertinere, non videtur in dubium posse revocari; etsi contingat aliquando, ut ex iis jura proveniant, quæ antea non extiterant, ut fit constituto primum jure pignoris, aut imposita fundo servitute. Placet Grotii sententia, asserentis, jus illud, quod

in alterum transfertur ope pacti, virtute quadam penes transferentem antea extitisse. At Pufendorfius totum istud dubium explodit de I. N. et G. L. VIi. C. III. n. 4. ubi ita disserit: „ Valde puerile est credere, in rebus moralibus, quando jus quodpiam, aut quævis qualitas moralis in alterum collata dicitur, necessum esse, ut eadem prius alicubi separata existat; quia potius jura et alias qualitates morales mutua voluntatum conspiratione per pacta resultare, in aprico est. „ Similis disputandi subtilitas in controversia hæret, qua origo majestatis civilis indagatur. conf. §. XXIV. In proposito igitur argumento notio pacti primum exhibetur.

CXXIX. Substantialia pacti ex jure paciscendi, consensu paciscentium, et materia pacti pendent; quæ expendenda sunt ob eam causam, quod in quavis contractuum classe ac specie insit ratio generica pacti, ejusque substantialium.

CXXX. Formam pacti efficit conditio,

CXXXI. Dies pacto adjectus:

CXXXII. Modus, arrha, causa, demonstratio, disjunctio.

CXXXIII. Effectus pacti est obligatio, ac jus productum; ubi generatim de servanda pactionis fide agitur,

CXXXIV. Ab hisce generalibus ad classes contractuum descenditur,

CXXXV. Et species ac quasi familiæ contractuum continua differentiarum serie enumerantur.

CXXXVI. In specificis contractuum determinationibus insunt substantialia, naturalia, accidentalia.

CXXXVII. Hisce expositis demum ostenditur, quomodo leges pactorum et contractuum

ad datum negotium applicentur ope duplicis ratiocinii.

C. XVI.

*Ex neglectu officiorum, de quibus hactenus tractatum est, frequens oritur obligatio restituendi, quod debetur; eaque peculiarem expositionem poscit.*

CXXXVIII. Quæ de *restitutione* creberrimo usui est doctrina, jure naturali tota nititur. Primæ ejus notiones adumbratæ sunt, cum de jure indemnitatis §. XV. (g), deque juribus perfectis, eorumque læsione §. XVII. (d. e. f.) ageretur. Accuratior rerum ad eam pertinentium expositio, deductioque uno videbatur cumulo congerenda; quoniam tractatio ipsa et ampla est, et principiorum nexum, ac jurium analogiam exhibere debet. Primo igitur, quid inter restitutionem et satisfactionem intersit, quæ confunduntur sæpenumero, indicandum est.

CXXXIX. Dein obligatio restitutionis quas habeat origines, aut rationes sufficientes, quæ *radicum* nomine veniunt, inquirendum. Vulgo radix restitutionis statuitur duplex: primo res accepta.

CXL. Dein injusta acceptio. At nempe injusta esse potest tum in se spectata actio, etsi animo non malo edita sit; dein quod pravus etiam nocendi animus præsto fuerit. Unde

CXLI. Novæ de dolo, culpa, casu fortuito quæstiones prodeunt.

CXLII. Constituitur primo ea, quæ minime ambigua est, obligatio restituendi ex injusta acceptione proveniens.

CXLIII. Inde ad ambiguas obscurasque controversias fit progressio, et excutitur vulgata apud Scriptores thesis: *Nemo (secluso contractu) tenetur ad restitutionem damni a se illati, nisi in eo inferendo culpam admiserit Theologicam contra justitiam.*

CXLIV. Eorum, quæ disputata sunt, applicatio fit ad casum, quo quadrupes pauperiem fecisse dicatur; ad actiones præterea noxales.

CXLV. Sunt vero nonullæ aliæ quæstiones de damno dato, quas distingui et segregari necesse est.

CXLVI. Præter rem acceptam, et injustam acceptionem tertia est radix restitutionis contractus, cujus aliquando primaria, aliquando accessoria est obligatio restituendi.

CXLVII. Ex conflictu conservandi eodem tempore res nostras et alienas nova provenit disputatio.

CXLVIII. Quæ in contractibus inesse debeat æqualitas.

CXLIX. Quarta radix restitutionis in quasi contractibus hærere dicitur.

CL. Quia datum damnum, uti actio, qua infertur, pluribus sæpe imputari potest, nova emergit lis, si a pluribus datum sit damnum, quis præ ceteris adstringatur ad illud reparandum.

CLI. Ex consilio nocendi dato, quæ proveniat obligatio restituendi.

CLII. Ex consensu plurium:

CLIII. Ex palpo, et dato recursu.

CLIV. Ex participatione;

CLV. Ex negativis imputationum modis.

CLVI. Non semper expeditum est decidere *quid*, *quantumve* restitui oporteat.

CLVII. Quo tempore.

CLVIII. Quo loco? cujus cura et sumtibus?

CLIX. Cui facienda sit restitutio?

CLX. Regulæ ordinis, quas natura præscribit pro concursu creditorum.

CLXI. Cum obligatio restituendi sit in numero positivarum obligationum, quæ facultatem, tempus, opportunitatem poscunt, discutiendum restat, quæ sit justa causa differendi restitutionem aut omittendi, idque ex capite triplici:

CLXII. *Primo*, quando id, quod ereptum est, natura sua reparari non potest:

CLXIII. Aut res illa, quæ debebat restitui, interiit.

CLXIV. *Secundo*, si debitor omnino eget, nec par est solvendo aut restituendo.

CLXV. *Tertio*, si creditor recuperata re sua male usurus est: si inveniri non potest, quæque sunt istiusmodi.

INSTITUTIONUM

# JURIS NATURÆ

## *LIBER II.*

### JUS NATURAE SOCIALE.

### C. I.

*Notiones Societatis et juris socialis.*

Si recta institutionis ratio, legesque methodi a simplicibus principiis ad composita, atque a generibus rerum ad varias earum for-

mas, speciesque jubent progredi, necesse est, ut iis expositis juribus, quæ absoluto naturæ statui adhærent, aut certe hypotheticæ naturam societatis haudquaquam desiderant, deinceps ad hasce ipsas societates, earumque generales notiones descendatur; ac tum quoque a simplicibus inchoandum est status socialis notionibus, et principiis ejus generalibus. Est ergo naturalis Jurisprudentiæ pars quædam de jure sociali inscripta, cui, quæ minorum societatum propria sunt, adjunximus ad majores paulatim societates, ipsamque maximam, nimirum civilem progressuri. Illius partis hæc est angusta, rudisque adumbratio.

CLXVI. Consociationum particularium ratio exponitur, propositi fines, virium unio: personæ moralis inde existentis idea, societatis interna constitutio et politia, negotiorum socialium indoles.

CLXVII. Societatum differentiæ, progressiones, compositiones.

CLXVIII. Aliæ æquales sunt, aliæ inæquales.

CLXIX. In collegiis seu æqualibus societatibus ratio suffragiorum in primis spectanda est.

CLXX. Comparatio æqualis et inæqualis societatis utriusque notionem et naturam perspicuam facit.

CLXXI. Societatis inæqualis et imperium maxime proprium est.

C. II.

*Societas conjugalis.*

CLXXII. Prima, quam natura spectabat, societas est conjugalis, aliarumque velut origo, ac seminarium. Exponitur ergo finis, ac notio matrimonii.

CLXXIII. Ejus necessitas aucto humano genere Universos afficit, non singulos.

CLXVIV. Sitne vi naturæ ea societas indissolubilis, quæritur:

CLXXV. Item æqualis per se, an inæqualis?

CLXXVI. Polygamiæ notio,ac moralitas.

CLXXVII. Etsi vero a natura hæc sit instituta societas, tamen pactitia est, et in numero contractuum veri nominis.

CLXXVIII. Unde, quæ pactis substantialia sunt, ea contineat, necesse est; hinc oritur idea impedimentorum natura dirimentium.

CLXXVIX. In his impedimentis quatenus consanguinitas et affinitas censeri debeat, indagatur.

CLXXX. Fini ac naturæ societatis conjugalis conjugum jura et obligationes respondent.

CLXXXI. Aptus hic maxime videbatur locus, delicta carnis naturali legi repugnantia enumerandi.

CLXXXII. Quid sponsalium proprium sit vi naturæ, cum sint quodammodo via ad matrimonium, traditur.

### C. III.
*Societas Parentalis.*

CLXXXIII. Indolem hujus societatis patefaciunt nativa imbecillitas humani fœtus, pactum conjugum, stimuli naturæ.

CLXXXIV. Origo ac fundamentum potestatis parentalis investigatur.

CLXXXV. Ejusque potestatis velut mensura et objectum.

CLXXXVI. Uti omnis potestas, sic parentalis quoque inspectoria est, rectoria executoria.

CLXXXVII. Hisce respondent mutua liberorum in parentes officia.

### C. IV.
*Societas herilis.*

CLXXXVIII. Ex origine servitutis, quæ non una est.

CLXXXIX. Ejusque modo, ac veluti quantitate.

CXV. Notio hujus societatis, quantum satis esse videbatur, describitur.

### C. V.
*Societas composita familiæ.*

CXCI. Ex societatibus simplicibus, conjugali parentali ac herili una conjunctis, societas oritur composita familiæ. Si earundem simplicium binæ quævis combinentur, tres aliæ minores proveniunt.

CXCII. Ea Combinatio fines simplicium societatum non tollit; cum tamen domestica societas instar unius et a simplicibus distinctæ societatis cogitanda sit, ea peculiari etiam fine gaudet, qui in usu vitæ quotidianæ finibus simplicium societatum accommodato consistit. Unde jura et obligationes familiarum dimanant.

## INSTITUTIONUM.

# JURIS NATURÆ

## *LIBER III.*

### JUS NATURAE PUBLICUM.

Hanc Jurisprudentiæ naturalis partem eo curatius scrutatur sacrorum jurium Canditatus, quo frequentius ad eam, fidentiusque provocari intelligit a scriptoribus quibusdam novis: quasi thesauros complecteretur toti retro antiquitati absconditos, quos nec Evangelii sacrosancti libri, nec traditionum depositum, nec Patrum volumina, nec Conciliorum acta, nec Pontificum Bullaria subministrent; quantumvis iidem ad genuinam sacrorum jurium interpretationem, decisionemque ita necessarii sint, ut nihil supra. Quapropte necesse est, ut a capite jus istuc civitatis arcessatur, et cujusmodi sit, quos habeat propositos fines, quæque jura iisdem consentanea et requirat, et reipsa teneat.

## C. I.

*Origo, notio, Proprietates civiiatis.*

CXCIII. Quemadmodnm res humanæ omnes a tennibus initiis proficiscuntur, neque per saltum asseqununtur perfectionem suam; ita non sine continua progressione a minoribus societatibus ad majores, nempe anarchicam et civilem ventum est.

CXCIV. Neque tamen civilis status juri præceptivo naturæ adscribi potest. Conf. §. CX.

CXCV. Quod vel ipsa indicat opinionum varietas de origine Civitatum et Imperiorum.

CXCVI. Cum valde composita sit civilis societas, ad ejus pervidendam naturam, uti in omni fit composito, recte materia ejus spectatur, forma, causa efficiens, ac finis.

CXCVII. Ex quibus dein proprietates ejus status elucescunt.

## C. II.

*Imperium civile, ejusque subjectum; ex quo forma civitatis pendet.*

CXCVIII. Essentiale huic statui imperium est, potestas, ac Majestas civilis.

CXCIX. Cum imperium non possit non inesse in quodam subjecto, ex istius determinatione forma civitatis pendet. Notiones hic incidentes in jure sacro usum habent non contemnendum; postquam de forma status ecclesiastici inde ab aliquot seculis disceptari cœptum est. Numerum formarum, quas *mixtas* vocant, leges permutationum algebræ exhibent.

CC. De simplicibus imperii formis sua cujusque commoda, incommoda, morbi recensentur.

CCI. De statu primum Democratico,

CCII. Deiu Aristocratico :

CCIII. Demum et Monarchico.

CCIV. De origine civilis imperii seu majestatis, utrum a Deo proxime conferatur, an ex populi conventione tanquam canali in Monarcham decurrat, majore fortassis contentione, partiumque studio, quam accuratione aut fructu nonnulli disputant.

CCV. Dignæ sunt, quæ expendantur, proprietates civilis imperii.

CCVI. Nec accidentariæ determinationes sunt prætermittendæ; quæ ex aliis longe causis pendent, non ex natura jurium vel negotiorum civilium. Aliter certe diluculari nostri essentialia et accidentalia definiunt, cum de sacra tractant potestate, neque omnino analogiam cum civili habent præ oculis.

## C. II.

### *Modus acquirendi civile imperium et amittendi.*

CCVII. Si in disciplinis figendæ sunt notiones, fixæque constanter retinendæ, nullus est *originarius* civile imperium acquirendi modus, secundum notionem, quam fiximus §. CXIII. (a). Conf. dicta paulo ante §. CXXVIII.

CCVIII, Proprietates civitatis electivæ.

CCIX. Successivæ.

CCX. Imperium civile amittitur intereunte civitate, aut ea incolumi manente.

### C. IV.

*Imperio et statui civili respondent obligationes et jura subditorum.*

CCXI. Quæ singulis civibus ex notione ac fine, id est, natura civitatis proveniunt jura et obligationes, quodammodo *publica* censeri possunt;

CCXII. Ea autem referuntur vel ad summum Imperantem, vel ad totam communitatem, vel ad singulos cives alios.

CCXIII. Obligationes civiles erga Imperantem:

CCXIV. Erga communitatem.

CCXV. Erga cives alios singulos.

CCXVI. Subjectio civilis variis modis et oritur, et cessat.

### C. V.

*Jura et obligationes Imperantis ac subditorum proxime sese exerunt circa securitatem internam et externam civium, et civitatis.*

CCXVII. Ad finem civitatis et vim imperii civilis distincte concipiendam, atque a rebus sacris segregandam nihil æque conducibile, quam expendere objecta illa, quæ attinguntur civili imperio. In his præcipua est Politia: securitas interna, et externa quæque ad hanc referuntur.

CCXVIII. Quid securitati internæ obsit.

CCXIX. Recensentur insignes articuli politiæ.

CCXX. Alii,

CCXXI. aliique.

CCXXII. De externa securitate. Quam amplus estcampus, in quem civile imperium excurrat, salvis sacrosanctis juribus!

## C. VI.

*Multiplex inter res civiles et ecclesiasticas differentia. Sunt tamen momenta gravissima, itemque media, ac justi modi, quibus potestas civilis attingit negotia Religionis.*

CCXXIII. Non leviter percurrenda, sed animo penitus imprimenda est differentia utriusque potestatis, sacræ nimirum et profanæ, fixoque obtutu spectanda utriusque origo, finis, media, negotia. Unde utramque summam esse, neutram ab altera pendere, tam perspicuum fit, ut nihil magis.

CCXXIV. Interest ad cognoscendas veritates momenti maximi, ut idea, quam de felicitate caduca homines sibi effingunt, examinetur, ventiletur, purgetur. In quem finem affata sacri codicis ipsa ratione et experientia confirmata insignem usum præstant;

CCXXV. Felicitas præsentis status cum detrimento religionis, divinique cultus exaggerari a multis solet.

CCXXVI. Ob differentiam ac segregationem utriusque potestatis res divinæ ab Imperante negligendæ haud sunt; cum multis adstringatur titulis, ob quos eas cordi curæque habeat. Explicantur ii tituli.

CCXXVII. Specialia Imperantium circa res divinas officia ad Jus Ecclesiasticum remittuntur. Explicata enim institutione divina Ecclesiæ, haud magno labore opus est ad eas confutandas hypotheses, quas Novatores quidam

ad potestatem Fcclesiæ atque ordinis hierarchici methodice eludendam ac subvertendam confinxerunt.

## C. VII.

*Securitas interna et externa civitatis conservari non potest sine sumtibns; quos subditi, quantum opus est, contribuunt in usus publicos.*

CCXXVIII. Ponderandæ inprimis causæ et fines expensarum publicarum. De bonorum temporalium divesitate, quæ inde oritur, indicaturque hoc loco, confer deinceps §. CCLXXXIV. (e) et §. CCCXCVII. (c)

CCXXIX. Proximum est, ut fontes indicentur, ex quibus sumtus hauriendi sunt.

CCXXX. Jus Imperantis exigendi tributa fundatur in natura status civilis.

CCXXXI. Imperantes constituunt præfectos ærario publico: natura et ærario, et ærario præfectis apponit leges suas, tanquam custodes.

CCXXXII. Subditi partem patrimonii sui in ærarium publicum inferunt, ut reliqua pars securitatem obtineat. Hinc obtentu publicæ securitatis securitas privata in discrimen adducenda non est.

## C. VIII.

*Aliud medium, quod obtinendo fini civitatis necessarium est, consistit in consiliis et ministeriis officialium ejusdem.*

CCXXXIII. Notio muneris privati et publici. Necessitas Consiliariorum, t Ministrorum.

CCXXXIV. Jus eos deligendi penes Imperantem est: obligatio parendi penes subditos ob unionem virium.

CCXXXV. Dignitates civiles ex civili imperio tanquam fonte dimanant;

CCXXXVI. Sic tamen, ut eæ naturæ ductu in digniores deriventur.

CCXXXVII. Expenduntur diversæ viæ perveniendi ad dignitates et munera civitatis.

CCXXXVIII. Nec dimissio officialium a muneribus publicis difficultate vacat, aut cautionibus a natura præscriptis.

CCXXXIX. Obligationes officialium positivæ et negativæ respondent naturæ et indoli officiorum.

## C. IX.

*Securitatis et tranquillitatis obtinendæ, conservaadæ ac restituendæ nullum præseutius, magisque necessarium remedium est, quam administratio justitiæ.*

CCXL. Potestas judiciaria perquam necessasia est in statu civili; ea profluit ex civili imperio; ut adeo Imperans omnis jurisdictionis fons censeri queat.

CCXLI. A jurisdictione procedit judicium, cui non modo finem, sed etiam ordinem quemdam natura præfixit.

CCXLII. Suasque partes et actori et reo designavit;

CCXLIII. Nec vero advocatos suæ cupiditati et tumultui reliquit.

CCXLIV. Præcipuas vero partes judicibus imposuit.

CCXLV. A quibus lis decidenda est secundum veritatem et merita causæ.

CCXLVI. Si pars læsa, quæ sanari debuit, vulneretur a judice, natura offert remedia curandæ plagæ idonea.

CCXLVII. Justitium quid et quotuplex sit.

CCXLVIII. Ad jurisdictionem criminalem rite perspiciendam in primis notio pœnæ exponitur,

CCXLIX. Qui jus habet infligendi pœnam, ejus *subjectum activum* dicitur.

CCL. Delinquens subjectum *passivum* est. Utrique subjecto sua jura et obligationes inhærent.

CCLI. Ad notionem pœnæ, ejusque subjecti activi et passivi adjungenda est notio delicti:

CCLII. Proportio pœnam inter ac delictum:

CCLIII. Pœnarumque varia indoles;

CCLIV. Ex quibus præcipua jurisdictionis criminalis capita determinantur.

## C. V.

*Per potestatem legislativam non modo fini civitatis immediate consulitur, sed etiam omnia media eidem fini consentanea in usum deducuntur; ut adeo potestas legislativa velut anima corporis civilis, ac leges, ceu totidem operationes ejusdem animæ spectari debeant.*

CCLV. Si medicamentis comparantur leges, per quas arcentur morbi, vel curantur earum tractatio recte ad calcem rejicitur jurisprudentiæ publicæ; quia interna corporis civilis constitutio, ejusdemque operationes atque etiam morbi ante noscendi sunt, quam empyricorum more nulla præmissa theoria ad medicamentorum notitiam pro-

cedatur. Prima igitur se offert notio legis, ejusdemque ab actibus analogis differentia.

CCLVI. Dein finis et materia legum dispicitur;

CCLVII. Ea materia sunt actiones, quas aliter atque aliter lex attingit.

CCLVIII. Singularem mentionem illud desiderat legum genus, quod in præsumptione periculi fundari dicitur.

CCLIX. Difficile non est ex dictis concludere, quid sub legem non cadat.

CCLX. Subiectum activum legis est Imperans.

CCLXI. Forma legis in promulgatione sita est.

CCLXII. Ejusdem efficientia vero in obligatione;

CCLXIII. quæ conscientiam et forum internum afficit.

CCLXIV. Qui legi servandæ subjacent, subjectum passivum nuncupantur;

CCLXV. Quale censetur ipsum etiam territorium Imperantis. Ad hæc capita diversæ de legibus quæstiones et controversiæ referuntur.

# INSTITUTIONUM JURIS NATURÆ LIBER IV.

## JUS NATURALE GENTIUM.

### C. I.

*Notio gentis, et Juris gentium, ejusdemque principia*

CCLXVI. Prima est, cum de multitudine vel turba hominum, aut familiarum agitur, quæstio definitiva, utrum *gentis* nomine vere comprehendatur. Secus enim humanitatis ea quidem et privatorum, non autem gentium jure gaudet. Similis est quæstio, cum secta hominum ex quadam religionis formula viventium Ecclesiam Christi se nominat.

CCLXVII. Est quædam inter physicas personas, et morales similitudo; tamen negotia sunt quædam gentium propria, non item singulorum. Unde ob ipsam negotiorum naturam, gentiumque notionem speciatim tractanda veniunt ea, quæ a privatis ad publicas personas traducuntur, naturæ jura. Idcirco acute dispiciendum est, quid ratio multitudinis civili nexu colligatæ ad privatorum jura et officia addat, vel de illis detrahat. Sunt quædam in omni statu plane eadem, et immutabilia; cujusmodi sunt, quæ de finibus, eorumque ordine, gradibus, aptisque illos consectandi rationibus sunt constituta. Universi non minus subsunt providentiæ supremi Dei, ac singuli; utrinque necesse est, ut prima ratio et summus

religionis sit favor : neque enim posito civili statu minus adstringimur Deo, ac in statu primigenio. Et quemadmodum privatorum negotia, aut officia minorum societatum obesse non debent officiis religionis ; sic neque probari possunt illæ civitatis leges, aut ea politia, quæ religioni ac sempiternæ civium saluti officiunt.

CCLXVIII. Personæ morales mutuis juribus et obligationibus afficiuntur salva libertate et independentia. Ex quo jus gentium naturale idemque universale oritur.

C. II.

*Officia absoluta gentium perfecta et imperfecta.*

CCLXIX. Officia absoluta gentium perfecta sunt vel imperfecta ; atque hæc vel noxiæ utilitatis, vel innoxiæ, eaque ipsa activa, aut passiva. Utrumne innoxiæ sint utilitatis, penes gentem est definire, quæ præstare debet illa officia.

CCLXX. Primum se offert jus æqualitatis gentium, ejusque consectaria. Civitate disiunctas gentes jungit Ecclesiæ unitas ; quæ memorabile inter politicum et Ecclesiasticum statum descrimen inducit.

CCLXXI. Ex æqualitate gentium libertas earundem et independentia profluit.

CCLXXII. Inter gentes, tanquam morales personas conservatio individui et membrorum cogitari potest. Et quoniam jura et media conservationis tam arcte definiri nequeunt, ut soli necessitati serviant ; idcirco *perfectio* nihil videtur esse nisi latior quidam conservationis gradus.

CCLXXIII. Ad conservationem et perfectionem pertinet sufficiens copia rerum, quæ apposite ad vitam humanam sunt.

CCLXXIV. Eodem pertinent commercia inter gentes,

CCLXXV. eorumque libertas.

CCLXXVI. Existimatio, gloria, fides maxime in personas etiam morales cadunt.

CCLXXVII. Uti et officia quæ perfectionem mentis, et sacrosanctam religionem attingunt.

CCLXXVIII. Ex culto imperfectorum officiorum mutua gentium benevolentia efflorescit. Secus jus retorsionis habet locum.

## C. III.

### *Jura et officia gentium circa Dominium et proprietatem rerum.*

CCLXXIX. Quidquid in jure privato de connato singulis occupandi jure, deque ipsa occupatione: quidquid de dominio rerum proveniente ex facto occupationis et occupandi jure tanquam justissimo titulo: quidquid de consectariis dominii et acquirendi modis derivativis demonstratum est, totum id, quatenus ex jure profluit naturali, ad gentes est transferendum, quæ iisdem juribus non modo utuntur, sed eminentiore etiam ratione utuntur; quia singulorum jura et vires in civili imperio colliguntur, corroborantur, efficaciora fiunt

CCLXXX. Ad occupationem opus non est consensu aliarum gentium: non occupatur, nisi res nullius: quodque ejusmodi est, ut sit exhausti usus, utque in potestatem redigi et viribus physicis teneri possit.

CCLXXXI. Non inelegans hic enascitur quæstio de dominio maris, utrumne illud,

CCLXXXII. Et quatenus clausum sit,

CCLXXXIII. Aut liberum.

CCLXXXIV. Ad consectaria dominii inter gentes referendum est jus territorii. Inde diversa bonorum temporalium denominatio et partitio intelligitur; de qua supra facta est mentio.

CCLXXXV. Alia dominii consectaria recensentur. Leges Romanæ, quæ ad trasferendum modis derivatis dominium, ut res tradatur, exigunt, a simplicitate naturalis juris recedunt.

CCLXXXVI. Præscriptionis vis ad transferendum dominium, utrum a natura sit, an secus; in negotiis gentium citius cernitur. Fit sæpe, ut naturali juri tribuantur a Scriptoribus ea, quæ qualemcunque præ se ferunt æquitatem, et ob id legibus positivis constitui solent. Ac VV. Icti Romani nomina naturalis ac gentium juris fere miscuerunt, quorum notiones hodie evolvuntur, segregantur, accuratius figuntur. Siqua lex determinat media, quæ per naturam determinata non sunt, etsi per naturam sint conducibilia ad propositos fines, ea non continuo pro naturali lege habenda est. Ac si præscriptio apud plerasque etiam gentes vim habet, quemadmodum et consuetudinum auctoritas, non protinus ipsas inter se gentes ea afficit et constringit.

CCLXXXVII. Etsi præscriptio vim a natura non habeat; dubium tamen non est, quin divina sapientia de remedio juris providerit, quo jura summorum Principum firmentur, et siquod in prima

regni acquisitione irrepsit vitium, id progressu quodam temporis sanetur.

### C. IV.

### *Jura et officia hypothetica gentium orta ex pactis et fœderibus.*

CCLXXXVIII. Generalia de pactis privatorum principia applicanda sunt ad gentes.

CCLXXXIX. Jus paciscendi gentibus competit. An Christianis cum infidelibus?

CCXC. De valore pactorum inter gentes et exceptione metus non rara est, nec levis controversia. Ex notione gentis, et natura mediorum, quibus utitur ad sui conservationem, aliter fere de gentibus, ac privatis est disserendum.

CCXCI. Materia pacti nec moraliter nec physice impossibilis evadat, necesse est Pacta etiam inæqualia robur habent.

CCXCII. Pactorum ac fœderum inter gentes varia est partitio.

CCXCIII. *Sanctum* dicimus in disciplina naturalis juris, quod ut immune penitus ab omni violatione sit, communis salus postulat. Sancta igitur inter gentes fæderum et pactorum fides est; tum quod non ineantur, nisi de rebus summi momenti tum quod sine gravissimis multorum incommodis violari non possint. Huc pertinet notio de existente *casu œderis.*

CCXCIV. Pactiones accessoriæ inter gentes quoque locum habent, ac nonnullæ quidem unice propriæ gentium, ceu guarantia, obstagium.

## C. V.
### *Jura Belli gentium proprii.*

CCXCV. Notio belli primum ventilatur; recte ne in statu per vim certantium collocetur ut aliud privatum sit, aliud publicum, utrumque justum, vel injustum.

CCXVI. Magna inter cruentam privatorum defensionem, et gentium bella analogia est. Jus ad finem dat jus ad media non quæcunque; nam leniora præferenda sunt; dein jura necessitatis sunt strictæ interpretationis. Demum inter jus, et prudentiæ regulas distingui necesse est. Nam *quis rex iturus committere bellum adversus alium regem, non sedens prius cogitat, si possit cum decem millibus occurerere ei, qui cum viginti millibus venit ad se? Alioquin adhuc illo longe agente legationem mittens, rogat ea, quæ pacis sunt.* Luc. XIV. 31. 32.

CCXCVII. Jus belli sublatum non est lege divina positiva. Differt autem a recto usu juris.

CCXCVIII. Deductio ejus juris ex principiis naturæ palam facit, esse bellum reparativum, defensivum, asseculatorium.

CCXCIX. Nullum autem punitivum.

CCC. Appositus hic est locus insigna corollaria maximique usus deducendi de nexu, et cavendi jure.

CCCI. Alia est disquisitio de modo ac forma belli, ceu de genere armorum, de jure in in personas, et res hostium.

CCCII. Considerandae etiam sunt gentes belli sociæ, auxiliatrices, neutrales. Nempe alia est causa principalis, alia accessoria. Conf. §. XXXV.

## C. VI.

### *Jura victoriæ, pactorum bellicorum et pacis.*

CCCIII. Victoria universalis est, aut particularis: sola non efficit, nec demonstrat jus.

CCCIV. Si titulus acquirendi subest, jura victoriæ attingunt hostium personas, res, jura publica civitatis. Idea juris postliminii.

CCCV. Fides data etiam hostibus servanda est; cum ea obligatio ex natura humana profluat, quæ statu hostili non tollitur. Id pertinet ad inducias bellicas et pacificas, id est, armistitium, ad literas commeatus, pacta deditionis, seu capitulationes.

CCCVI. Ab his demum venitur ad pacem, seu pacificationem; in qua insunt alia communia omnium pactorum: alia propria soli pacificationi, quæ vim transactionis habet: stabilitatem poscit: Amnestiam continet: et inter personas liberas, nulli subjectas communi judici, concluditur.

CCCVII. Illud commune pactorum, ut primo quæratur de jure concludendi pacem:

CCCVIII. Dein de consensu:

CCCIX. Denique materia, sive iis, quæ pacificatione comprehenduntur.

CCCX. Unde intelligitur ejus effectus; qui firmari potest pactis adjectitiis, e. g. guarantia. Contraria est ruptura pacis.

## C. VIII.

### *Jus legationum inter gentes.*

CCCXI. Ut status naturalis et originarius singulorum hominum societatem aliorum non excludit: ita nec status liber et naturalis gentium. Ea societas refertur ad communicationem rerum et operarum: quæ aliquando juris perfecti, creberrime imperfecti: nonnunquam solius decori rationem habet. Porro communicatio ista sine tractatu non fit, nec fere tractatus sine legatis.

CCCXII. Inde patefit necessitas, et legati notio, quæ arctior est, quam notio procuratoris tantum, aut solius officialis. Ex quo Character repræsentatitius elucet. Alii a legatis sunt *agentes*, *deputati*, *commissarii*.

CCCXIII. Jus legationum a natura tributum est gentibus. Rejectio legatorum aliquando juri perfecto gentium, fere imperfecto, non raro soli decoro repugnat.

CCCXIV. Legatorum sanctitas.

CCCXV. Eorum libertas et exemtio a potestate gentis, ad quam missi sunt.

# INSTITUTIONUM

## *LIBER V.*

### JUS ECCLESIASTICUM PUBLICUM

C. I.

*Ecclesia Christi inde ab origine sua est una, sancta, catholica, et apostolica.*

CCCXVI. Quæcumque sit definitio *nominalis* Ecclesiæ; rei ipsius definitio arbitraria non est. Eo nomine sæpe veniunt cætus orthodoxi solum particulares: aliquando Hierarchæ, qui Ecclesiam repræsentant, uti Imperans civitatem. Maxime vero ea denotatur Ecclesia, de qua ex symbolo fidei profitemur: *Credo unam, sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam.*

CCCXVII. Ecclesiæ origo divina est, vi cujus hæc, quæ *militans* dicitur, cum *triumphante* copulata, et velut incorporata est.

CCCXVIII. Tabulæ divinæ originis et fundationis sunt sacra Scriptura et Traditio.

CCCXIX. Distincta ejus notio ex proprietatibus a Deo inditis, tanquam legibus fundamentalibus, perpetuisque et inconcussis desumitur. In his prima est unitas fidei, caritatis seu communionis, et capitis seu regiminis spiritualis.

CCCXX. Altera proprietas in sanctitate sita est, quæ ex doctrina, virtute membrorum, et miraculorum gloria elucescit.

CCCXXI. Tertia est proprietas, quod sola sit catholica.

CCCXXII. Quarta denique, qua jure Apostolica censetur, origine doctrinæ et imperii sacri.

## C. II.

*Secundum consilia divinæ sapientiæ, et promissiones Christi Ecclesia usque ad finem mundi permanebit una, sancta, catholica et apostolica; etsi nullo non tempore gravissimis afflitta, sit et affligatur vexationibus.*

CCCXXIII. Divinus Servator de statu suo et ærumnis disserens: *Beatus inquibet qui non fuerit scandalizatus in me.* Matth. XI. 6. Idem accommodandum est ad Ecclesiam, cujus perpetuæ et gravissimæ persecutiones ab ipso Christo prædictæ sunt: *Hæc locutus sum vobis: ut, cum venerit hora eorum, reminiscamini; quia ego dixi vobis.* Joan. XVI. 4. Ac quando Ecclesiam supra petram ædificavit, ut portæ inferi prævalere haud possent; satis indicavit, eandem perpetuo impugnandam, nunquam expugnandam esse. Interest causas perscrutari et origines vexationum, et calamitatum, quibus Ecclesia identidem obnoxia est.

CCCXXV. Inde saluberrima documenta manant pro iis maxime, qui arma, quibus defendenda est Ecclesia, ante abjiciunt, quam in hostes unquam strinxerint,

CCCXXV. Dogma de indefectibilitate activa et passiva Ecclesiæ ad ejusdem perspiciendam naturam ac regimen perpetuo præ oculis haben-

## C. III.

*In hunc finem, ut Ecclesia sit, maneatque una, sancta, catholica et apostolica, a Deo instituta est potestas sacra, et imperium sacrum.*

CCCXXVI. Institutio sacri imperii in Ecclesia inchoatur ab institutione apostolatus: Ex discipulis seliguntur duodecim: ex duodecim eligitur unus, qui unitatis exordium est.

CCCXXVII. Ea unitas perficitur posito *uno* fundamento totius ædificii mystici, *uno* Pastore totius gregis, *uno* ex fratribus, qui omnes confirmare debeat.

CCCXXVIII. Distinctius expenditur locus Matth. XVI. ubi Petrus fit petra Ecclesiæ totius, et claves regni cælorum accipit.

CCCXXIX. Dein locus Luc. XII. ubi unus Petrus confirmare jubetur omnes.

CCCXXX. Denique locus Joan. XXI. ubi unitas non fidei tantum, sed caritatis etiam et communionis expressius indicatur.

CCCXXXI. Hoc velut fundamento constituto dispiciendum est, quid in reliquos apostolos collatum sit a Christo; ac jura quidem extraordinaria apostolatus necessario segreganda sunt ab ordinariis juribus Episcopatus in apostolis instituti.

CCCXXXII. Ut sacri imperii distincta comparetur notio, expenduntur ea, quæ ab apostolis vi illius imperii acta, præscripta, et constituta sunt. Neque enim tanta cujusquam impudentia erit, tantaque impietas, ut apostolos alienam potestatem usurpasse, aut politicorum Principum propria jura sibi arrogasse dicat. Exercitium igitur potestatis, qua usi sunt aposto-

li, versabatur in prædicanda fide et mysteriis fidei, administrandis sacramentis, informandis moribus:

CCCXXXIII. Imperium sacrum aliis præterea juribus constare, ex dictis et factis apostolorum constat; Non enim omnia, quæ disponenda erant, minutim a Christo determinata sunt; versabatur igitur id imperium

CCCXXXIV. In politia interna Ecclesiæ ordinanda circa conventus sacros, usum donorum divini Spiritus, orationes publicas, jejunia, vigilas, festa.

CCCXXXV. Præterea in electione, ordinatione, missione novorum ministrorum Ecclesiæ: in præscribendis qualitatibus ad statum clericalem requisitis, et constituendis regulis vitæ et honestatis clericorum.

CCCXXXVI. Jus etiam suum circa sacra celebranda comitia exercuerunt apostoli; in quibus de fide, necessaria morum honestate, et disciplina variabili actum est.

CCCXXXVII. Neque iidem nullam temporalium bonorum curam habuerunt, nempe ad finem Ecclesiæ propositum.

CCCXXXVIII. Exercendo hæc jura aliud non spectarunt apostoli, nisi ut Ecclesia esset, constanterque maneret *una*, unitate fidei, communionis sive caritatis, regiminis: *sancta* fide et moribus ope sacramentorum, verbi divini, exemplorum, et operum piorum: *catholica* per continuam propagationem in omnes mundi partes: *apostolica*, illibata doctrinae et successionis origine conservata.

CCCXXXIX. Potestas, quam circa res ante commemoratas atque in finem mox explicatum

Apostoli exercuerunt, erat inspectoria, legislatoria, executoria.

## C. IV.

*Potestas sacra a Christo instituta ad successores apostolorum ob eundem finem transiit: ut et Ecclesia esset, constanterque maneret una, sancta, catholica et apostolica.*

CCCXL. Quemadmodum vera religio atque Ecclesia supra Petram ædificata convelli nunquam potest; sic neque imperium et potestas sacra; quia secundum promissionem et institutionem Christi firmitas ædificii ex fundamento provenit, et passiva Ecclesiæ indefectibilitas ex activa pendet.

CCCXLI. Potestas in Petro instituta et transitura ad successores non erat prærogativa solius ordinis, honoris, aut directorii; sed vera potestas auctoritatis et iurisdictionis, et quidem supremae, universalis, ordinariæ seu immediatae.

CCCXLII. Hanc potestatem in successores S. Petri transiisse, docet, ac tenet S. Mater Ecclesia.

CCCXLIII. Ex successorum Petri potestate intelligitur, quomodo Ecclesia sit, constanter maneat una, sancta, catholica et apostolica.

CCCXLIV. Ut de successoribus apostolorum rectum feratur judicium, in primis segreganda extraordinaria apostolatus jura, quæ lege ordinaria in successores transferenda haud erant.

CCCXLV. At transierunt in Episcopos ordinaria jura eum itidem in finem, ut Ecclesia sit, et constanter maneat una, sancta, catholica, et apostolica.

## C. V.

*Forma Ecclesiasticæ Hierarchiæ adumbratur, ac determinatur subjectum potestatis a Christo institutæ, atque ad posteros transmissæ.*

CCCXLVI. Potestas in Petro et apostolis instituta tum ad publicum pertinet universæ Ecclesiæ regimen, tum ad peculiares functiones sacras; ac pro his quidem obeundis provide factum est, ut inferiores Episcopatu gradus a Christo instituerentur. Inter ipsos autem episcopos velut in culmine sacerdotii positos justissimis ex causis gradus jurisdictionis determinati sunt.

CCCXLVII. Hierarchia ordinis ad augustissimum Eucharistiæ mysterium maxime refertur, in minores ac majores tributa gradus, penitusque independens a laica auctoritate et potestate.

CCCXLVIII. Potestas jurisdictionis et regiminis pro foro interno et externo annexa est ordini hierarchico. Unde subjectum potestatis sacræ generatim est clerus: subjectum potestatis publicæ in Ecclesia est Episcopatus, a quo Papatus non ordine differt, sed eminentia auctoritatis et jurisdictionis. Potestas publica ab Episcopis exercetur vel singulis, vel congregatis in Synodum. Imo et dispersi Episcopi, ceu unum *corpus* pastorum vel Ecclesia dispersa quidem, sed tamen una, considerantur.

CCCXLIX. Cum de origine graduum jurisdictionis episcopalis quæritur, aliter de Primate et Capite totius Ecclesiæ, aliter de aliis gradibus est disserendum.

CCCL. Antiquitas gradus et juris Metropolitici primum indicatur:

CCCLI. Enumerantur dein gradus superiores Exarchorum, Primatum, et quorundam Archiepiscoporum.

CCCLII. Demum et Patriarcharum; ut palam fiat, quomodo infimi per medios, medii per superiores ad universale et commune unitatis centrum, apostolicam nempe sedem attratrahantur.

CCCLIII. Cum Potestas publica et rectoria Ecclesiæ penes Episcopos sit, Metropolitas, Exarchos, Primatés, Patriarchas, maximeque penes Pastorem pastorum: jure quæritur, quo sensu unus Episcopatus in Catholica sit, uti Veteres Patres loquebantur.

CCCLIV. Quatenus potestatem publicam Hierarchæ exercent, recte exprimuntur *unitatis* nomine; ac siquis interroget, cui ea potestas data sit, videtur respondendum, eam *uni* datam esse, *et unitati*; non *uni tantum*, nempe Petro, ejusque Successori; quia Episcoporum publica et rectoria potestas a Deo est instituta; neque *unitati tantum*; cum in S. Petro ejusque singulari successore ex divina institutione insit Primatus auctoritatis et jurisdictionis; cui subordinata est episcopalis potestas. Quando S. Petrus accipiendo claves regni cœlorum repræsentasse Ecclesiam, frequenter a S. Augustino dicitur, id de Primatu S. Petri, ejusque Successorum adeo nihil detrahit, ut secundum receptas in Jure publico gentiumque loquendi formulas eundem etiam confirmet; nam et Imperans civitatem, cui cum summo præest imperio, repræsentat; eoquod illud imperium non suo, sed civitatis bono commodoque teneat et exerat; nec illud ita alligatum personæ suæ, ut non transmittat in successores; quia civitas non moritur.

CCCLV. Erronea Richerii hypothesis juste damnata et cum primum prolata, simul rejecta et explosa est.

CCCLVI. Si penes populum neque ex natura civilis unionis, neque ex libera Dei collatione quidquam potestatis spiritualis et ecclesiasticæ residet; quomodo inesse quidquam potest in Principe et Rectore populi? ac si populi securitatis causa in civitates coiverunt, iidemque partem naturalis libertatis non alio abdicarunt consilio, quam ut potiorem ejus partem tuerentur salvam; certe nulla in re libertas minus constricta per civilem nexum cogitari potest, quam ut suum quisque civium salutis sempiternæ negotium secundum Dei præscriptum ductumque agere tuto libereque possit. Siquis igitur finem civitatis, mediaque eidem fini consentanea, si principia juris ex fine profluentia, si objecta expendat; non potest non apertissimam utriusque potestatis, Ecclesiasticæ et civilis differentiam intueri.

CCCLVII. Recensentur instabiles Protestantium de sacro regimine hypotheses.

CCCLVIII. Cum de subjecto supremæ in Ecclesia potestatis agitur, recentiores Doctores Theologiæ quæstionem movent de præeminentia Conciliorum supra Papam, aut Papæ supra Concilia. Plenam ejus rei tractationem Theologi sibi vindicarunt, quibus et relinquimus. Sed tamen quid generatim idea institutæ in Petro pontificiæ potestatis, quid ratio fundamenti, cui Ecclesia innititur, quid analogia principiorum juris dictet: quid denique ipsi perspexerint Protestantes ex catholico systemate Romanæ Ecclesiæ, quod videre nolunt quidam catholici Doctores, indicatur.

CCCLIX. Ex determinatione subjecti, in quo sacrum imperium inest, forma status et imperii Ecclesiastici pendet. Duo tamen ante indicanda sunt, quam de illa statuatur; nempe 1. quos *limites* habeat et suprema Vicarii Christi, et subordinata Episcoporum potestas; 2. quam *plena*, aut minus plena censeri utraque debeat. De quovis enim imperio, utrumne absolutum sit, an limitatum, disquiritur; itemque, subjectum, in quo imperium inest, cunctis ne polleat juribus ad ejus finem pertinentibus; an quædam divisa, atque in aliud subjectum collata sint. Quando igitur ex genuinis fontibus tum magnitudo Pontificiæ potestatis, tum limites patefiunt, una intelliguntur injustæ eorum querelæ seu potius calumniæ, quibus a Doctoribus catholicis ultramodum exaggerari pontificiam potestatem indignantur.

CCCLX. Si suprema Vicarii Christi potestas suis non caret limitibus, nihil magnopere mirum videri debet, subordinatæ Episcoporum potestati istiusmodi esse positos limites, quorum ratio ex natura ac fine Episcopalis potestatis, determinatio vero ex Ecclesiæ, id est, Conciliorum et Papæ dispositione pendet. Quapropter de Diœcesium finibus, de vi generalium Ecclesiæ legum, de reservationum et exemtionum jure hoc maxime loco generatim cognoscendum est.

CCCLXI. Postquam de limitibus Pontificiæ et Episcopalis potestatis actum est, altera relinquitur quæstio, quam plena sit potestas utraque. Summo Pontifici plenitudinem potestatis fuisse concessam a Deo, ambigi non potest. In partem ejus plenitudinis vocati sunt Episcopi, quando et ipsi, etsi adstrictam ad Diœceses potestatem habeant, tamen vi unitatis ca-

tholicae, etiam catholicae consulunt Ecclesiae. Romani Pontificis suprema est illa quidem, non tamen sola potestas rectoria, neque ejus potestatis unicum subjectum, neque legum et jurisdictionis solus ipse fons nuncupari potest; quemadmodum in politicis nuncupatur rex, qui pleno imperio solus potitur. Quodsi nunquam defuerint, nec in posterum defuturi sunt Episcopi magno numero, qui in causis etiam disciplinae cum Romano consentiant Episcopo; id divinae adscribendum est providentiae, non quod Pontificia sententia Episcoporum consensui, tanquam limiti potestatis, sit alligata.

CCCLXII. Ex iis, quae praemissa sunt, de forma sacri imperii, ac de natura sacrae hujus societatis haud difficulter videtur pronunciari posse. Est igitur Ecclesia, societas legalis — inaequalis, — perfecta, adeoque sacer quidam status. — Istius status forma nequaquam Democratica est, nec Aristocratica, neque penitus Monarchica, neque systemati civitatum similis, neque tam mixta ex Aristocratia et Monarchia, quam monarchica ex Aristocratia limitata, temperata; discrimen maximum ab aliis profanis formis singularis prærogativa unitatis efficit, hujus sacræ societatis maxime propria. Et quamquam de loquendi formulis, quando de re constat, magnopere laborandum haud sit; tamen si parum aptæ sint eæ formulæ, cito a veritate rei ipsius homines abducuntur; præsertim cum expressiones profanorum imperiorum propriæ, haud ita multo tempore ad res Ecclesiasticas transferri cœptæ sint.

CCCLXIII. Ad hanc de subjecto sacræ potestatis tractationem referenda videtur celebris controversia non tam de origine potestatis episcopalis, quæ certe divina est, quam deriva-

tione ejusdem in certum subjectum, utrumne immediate a Deo, an ex plenitudine seu pleno fonte potestatis ecclesiasticæ petenda sit. Ac differt sane propagatio a successione, quæ sine antecessore cogitari non potest. §. CCVII. aut certe alia proprie, alia improprie dicta successio statuenda est. Episcopi etsi sedem teneant, in qua nullus antecesserit Apostolorum, tamen eorum successores vocantur, eo etiam ex capite, quod perinde participes sint ejus plenitudinis, qua Christi Vicarius gaudet, ac Apostoli erant. Conf. CCCLXI. (b)

## C. VI.

*Expenduntur varia relationum, nexuum ac respectuum genera, quæ inter statum ecclesiasticum et civilem, ac utriusque potestatis negotia exaggerari solent ab hodiernis scriptoribus non paucis.*

CCCLXIV. Est hæc quasi appendicula ejus positionis, qua potestas sacra a civili independens, liberaque, ac summa in genere ecclesiasticarum rerum statuitur. Hodierni Scriptores id verbis concedunt: re tollunt: tot enim confingunt artes arctandi sacrum imperium, tot nexus, relationesque excogitant sacrarum rerum, et civilium, quae penes potestatem politicam sunt, ut sacra potestas aut nulla sit, aut in manibus civilium magistratuum quaeri debeat.

CCCLXV. Expenditur vis et veritas ejus dicti, quo frequenter utuntur: Ecclesia in statu est (civili), non e contrario status in Ecclesia.

CCCLXVI. Imperium sacrum regimini civili tanquam formidandum exhibent: Principi jus cavendi tribuunt, nequid detrimenti ex negotiis Ecclesiæ civitas capiat.

CCCLXVII. Bonum publicum objectant contra usum sacrae potestatis.

CCCLXVIII. Potestas civilis, anne et quatenus respiciat felicitatem aeternam, ac salutis ac religionis officia.

CCCLXIX. Advocatia Principum, an libertati Ecclesiæ officere debeat.

## C. VII.

*Demonstrato sacræ potestatis subjecto præcipua illius objecta considerantur, atque inprimis causæ fidei, ac divini juris.*

CCCLXX. In re tam ampla, qualis est Juris ecclesiastici publici tractatio, non modo via et ordine procedi necesse est, sed saepe ad eundem rerum ordinem, seriemque advertendus animus, ne qua idearum cognitionumque confusio oriatur.

CCCLXXI. Palmaria veritas hujus loci propria praefigitur: Extra veram catholicam fidem nemo salvus esse potest: idque Ecclesia Romana-Catholica constantur docuit.

CCCLXXII. Ecclesia potestatem suam exercuit circa rectum usum SS. Scripturarum;

CCCLXXIII. Et vim Traditionum tuendam.

CCCLXXIV. Dein ad causas fidei pertinet praescriptio Symbolorum: examen librorum et doctrinarum.

CCCLXXV. Expenditur modus, quo Ecclesia in causis fidei ac divini juris procedit.

CCCLXXVI. In iis causis præcipuæ partes sunt Rom. Pontificis.

CCCLXXVII. Jus Episcoporum in causis iisdem.

CCCLXXVIII. Officia Advocatorum Ecclesiæ in protegenda fide, ac divino jure.

## C. VIII.

*Post causas fidei, ejusque unitatis conservandæ nihil statum publicum Ecclesiæ propius attingit, quam unitas caritatis et communionis*

CCCLXXIX. Ejus unitatis in Ecclesia Christi necessitas inquirenda, solerterque expendenda est.

CCCLXXX. Eidem obest Schisma:

CCCLXXXI. Illustrantur dicta exemplo Schismatis Novatiani.

CCCLXXXII. Ab unitate caritatis et communionis segregat excommunicatio.

CCCLXXXIX. Denique jura Pontificis, Episcoporum, Principum pro conservanda hac unitate indicantur.

## C. IX.

*Etsi Ecclesia Christi sit catholica; multi tamen in orbe terrarum sunt homines, qui in eam nunquam ingrediuntur: non pauci, qui perfide egrediuntur, aut juste ejiciuntur. Quare indicandum est, quæ erga istiusmodi homines jura sint, et officia Ecclesiæ.*

CCCLXXXIV. Ex iis, quae adhuc deducta sunt, distincte intelligi demum potest, quis Sanctæ Ecclesiæ membrum reipsa sit, et haberi debeat.

CCCLXXXV. Sectariorum conventicula non sunt Ecclesiæ veri nominis.

CCCLXXXVI. Interest, causas discessionis eorundem scrutari.

CCCLXXXVII. Diversi gradus tolerantiæ designantur.

CCCLXXXVIII. Rationes ejusdem ponderantur.

## C. X.

*Post causas fidei et unitatis disciplina Ecclesiae generatim spectanda est, tanquam objectum potestatis sacrae, et advocatiae Principum.*

CCCLXXXIX. Disciplinae summa genera quatuor constituuntur.

CCCXC. Quid juris divini sit, aut referri ad disciplinam variabilem debeat, Ecclesia definit.

CCCXCI. Eadem jure gaudet informandi, ac constituendi disciplinam.

CCCXCII. Regulae de mutatione disciplinae.

CCCXCIII. De qua re multa falso opinantur nonnulli.

CCCXCIV. Memorabilis disciplinae articulus ea sunt impedimenta dirimentia matrimonii, quae juri divino attribui nequeunt.

## C. XI.

*Enumerantur objecta quaedam particularia, circa quae potestas sacra et rectoria Ecclesiae versatur.*

CCCXCV. Ius Papae, Episcoporum, Principum circa Concilia. Duplici sane modo spectari possunt Concilia, tum ut subjectum sacrae potestatis, tum ut objectum ejusdem. Nam circa convocationem eorundem, celebrationem, confirmationem et executionem variis juribus atque obligationibus afficiuntur et sacri Hierarchae, et politici Principes.

CCCXCVI. Jus circa creandos Ecclesiæ ministros.

CCCXCVII. Jus circa bona temporalia Ecclesiarum.

CCCXCVIII. Jus circa usum et exercitium potestatis, sive regimen Ecclesiæ.

CCCXCIX. Spaciatim circa judicia Ecclesiastica:

CCCC. Circa promulgationem legum Ecclesiæ.

CCCCI. Placetum regium, anne necessarium sit pro regimine Ecclesiæ.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

# POSITIONES SELECTÆ

EX

# JURISPRUDENTIA

NATURALI, ET POSITIVA

## AD DILUCULARIOS.

Ita omnium rerum novarum immoderatus amor se habet, ut ipsa sui novitate sibi et aliis admirandus in primis ferveat, citiusque sperato tepescat. Præstringit oculos corusci instar splendoris; qui sicut repentinus se ingerit, sic vix visus recedit. Itaque noctem illustrat, ut densiores tenebras recedens relinquat.

*Petrus Cluniacensis Libro II. Epistola* 33.

EX

# JURE NATURÆ PRIVATO

## I.

Doctrina Juris naturalis ab aliis extracta ac separata disciplinis ingentia commoda affert canditatis sublimiorum scientiarum. At abstracta a dogmate de existentia summi Dei, ejusque perfectionibus, et immortalitate animorum, ea doctrina manca est, infirma, et perniciosa.

## II.

Inquisitio naturalis Juris a contemplatione theoretica naturæ, maximeque hominis inchoanda est, a qua provehimur ad practicàs cognitiones, ipsa vi naturali cogitandi erutas.

## III.

Practicæ cognitiones ex contemplatione naturæ provenientes tria nobis exhibent: 1. Jura seu facultates a natura con-

cessas: 2. Obligationes a natura impositas; 3. Consilia ab eadem natura nobis proposita.

IV.

Obligatio naturalis vi vocis denotat vinculum, sed nempe accommodatum naturæ mentis intelligentis, validissimum, et internum; unde si notio immaginaria reducatur ad realem, haud ægre intelligitur, aliam esse activam, aliam passivam obligationem: illam in voluntate seu jussu summi Dei sitam esse: non quamvis connexionem motivi cum actione pro obligatione jactiari posse.

V.

Cum varia sint obligationum ac jurium naturalium genera, eorum omnium veluti communis fons ac principium investigari solet, idque in natura rerum hominisque, ejusque diverso statu videtur constituendum.

VI.

Natura autem hominis, si complete spectetur, necessariam involvit connexio-

nem, seu relationem aut dependentiam a supremo Conditore rerum, Gubernatore, ac Fine ultimo beatitatis; ut adeo parum inrersit, eane natura complete sumta, an divinæ perfectiones principium esse dicantur naturalium obligationum ac jurium.

VII.

Principia, quibus Thomas Hobbesin statum primogenium naturæ invexit bellum omnium in omnes, viam ac modum docent, in Jure publico miscendi sacra et profana.

VIII.

Præter facultates et obligationes naturæ, in humanis actionibus adjuncta quoque varia, et fines agentium considerari debent, ut intelligatur earum moralitas completa.

IX.

Alia præterea est plurimorum actuum affectio, qua validi dicuntur, aut irriti: in horum numero sunt illi, qui gravi et injusto metu extorquentur.

## X.

Spectatis principiis naturae apte ad binas classes reducitur ea, quae vulgo tripartita statuitur, officiorum divisio; sunt enim officia hominis erga Deum, et hominis erga hominem.

## XI.

Officia hominis erga Deum, seu officia religionis partim absoluta sunt, partim hypothetica, quae posito supernaturali hominis fine, statuque religionis revelatae per sese consequuntur.

## XII.

Posito eo statu nulla est Autonomia, seu jus in negotio religionis pro suo arbitrio sentiendi, ac statuendi.

## XIII.

Differt sane indifferentismus a tolerantia, tolerantia a favore sectis exhibito, favor a jure interno secundum genuinam notionem intellecto.

## XIV.

Qui ex formula Pii IV. animo sincere tenet, et ore publice profitetur: *Extra hanc veram catholicam fidem* (in eo symbolo expositam) *nemo salvus esse potest*; nequit de intolerantia accusari; et qui prædicationi ejus veritatis adversatur, revera prædicationi religionis catholicæ adversatur.

## XV.

Officia hominis erga hominem numero, pondere et mensura respondent analysi completæ naturæ hominis.

## XVI.

Lex naturalis de conservatione sui ipsius non obstat, quo minus periculo mortis se quis exponat, confitendo veram fidem, exercendo insignem caritatem, pugnando contra hostes patriæ.

## XVII.

Eadem vero lex obstat autochiriæ.

XVIII.

Omnis deliberata locutio contra mentem repugnat naturali juri; neque in sensu quorundam auctornm admitti potest distinctio inter mendacium et falsiloquium.

XIX.

Specialia jura et officia hominis erga hominem determinat tristis favor necessitatis.

XX.

Defensio cruenta cum moderamine inculpatæ tutelæ per se concessa est: ob adjuncta fieri potest, ut sit præcepta, aut prohibita.

XXI.

Eadem locum non habet pro defensione honoris; unde duellum sive monomachia proprie dicta prohibita est jure naturali et divino, etiam pro statu hominis naturali, aut civitatis male ordinatæ, ita ut semper illicitum sit, acceptare vel offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, etiam tum, quando alio re-

medio earum jactura propulsari nequit; nec ullus metus amittendæ famæ et officii excuset a transgressione naturalis legis.

## XXII.

Extrema necessitas non reducit communionem bonorum, neque proprietatem dat, sed solum usum, aut etiam consumtionem concedit; at non aliter, nisi cum onere restituendi vel compensandi, postea quam necessitas transacta, et restituendi facultas præsto est.

## XXIII.

Uti frequentissima hominum negotia, sic et plurima officia ac jura versantur circa res externas ad vitæ humanæ necessitatem, commoditatem et honestam jucunditatem conditas. Earum rerum spectato primigenio statu non alia intelligitur communio, nisi negativa.

## XXIV.

Modi acquirendi primitivi sunt occupatio, et accessio. Jus tamen occupandi occupari non potest.

## XXV.

Testamenti factio, et præscriptio valde consentaneæ eæ quidem sunt æquitati naturali: jus tamen firmum non præstant absque adminiculo legis positivæ. Difficilior est definitio de successione ab intestato inter parentes et liberos.

## XXVI.

Ut jura et obligationes ex pactis et contractibus provenientes determinentur, spectanda est materia pacti, jus pasciscendi, et consensus paciscentium.

## XXVII.

Pactum sub turpi conditione initum nullam producit obligationem, etiam impleta jam conditione.

## XXVIII.

Ex ignorantia vel neglectu officiorum circa res externas frequens oritur obligatio restituendi, quod alteri debitum est. Hæc autem propositio: extra contractus duæ sunt radices restitutionis: *res accepta*, et *injusta* (formaliter) *acceptio*;

non esse principium videtur, sed thesis magnopere controversa.

## XXIX.

Qui proprietatem loquendi, ut oportet, in scientiis sectantur, non inepte ita statuunt: *nulla est culpa juridica.*

## XXX.

Juri naturali conveniens est, ut possessor bonæ fidei simul cum re evicta restituat fructus tam extantes, quam ita consumtos, ut inde locupletior evaserit, sive patrimonium suum auxerit. Huic naturali æquitati obstare potest rationabilis tribunalium praxis, aut præscriptio possessoris; leges Romanæ, quæ contra eam afferuntur, non ita claræ sunt, ut recedendum ab ea sit.

EX

# JURE NATURÆ

## SOCIALI.

### XXXI.

A Societate veri nominis differt turba, et quodvis genus conventiculorum, quæ contra leges conflantur.

### XXXII.

Quando in collegiis per suffragia negotium decidendum est, in quæstionibus AN? absque majoritate suffragiorum frequenter obtinet calculus Minervæ. In quæstionibus QUOMODO? necessaria regulariter est eorum pluralitas: in certis tamen negotiis non sufficit. Exempla suppetunt tum ex SS. Canonibus, tum ex constitutione impetii Germanici, tum ex natura ipsius negotii.

### XXXIII.

In electionibus prælatorum optime statutum est, ut attendatur non tantum ad

majorem, sed etiam ad saniorem partem suffragantium. In aliis negotiis, in quibus collegium non dependet a superiore, suffragia numeranda, non ponderanda sunt.

## XXXIV.

Imperium societatis inæqualis recte in tres veluti partes dividitur, inspectoriam, legislatoriam, et executoriam.

## XXXV.

Societatis simplices sunt conjugalis, parentalis, et herilis; ex tribus hisce, vel binis exurgit societas composita familiæ.

## XXXVI.

Obligatio conservandæ et propagandæ speciei afficit universos, non singulos.

## XXXVII.

Error personæ jure naturæ dirimit matrimonii contractum: non item error qualitatis, etsi sit antecedens: neque error circa causam impulsivam, nisi transeat in conditionem, cui expresse alliga-

tur intentio contrahentis; quod tamen non præsumitur, nec facile permittitur in contractu matrimonii.

## XXXVIII.

Qui post sponsalia gravi et injusto metu contracta et juramento confirmata, contrahit cessante metu matrimonium, non censendus est, agere ex virtute religionis, aut justitiæ.

## XXXIX.

Nulla datur servitus originaria.

EX

# JURE NATURÆ PUBLICO.

## XL.

Status civilis non est a jure naturæ præceptivo.

## LXI.

Secundum receptas de modis acquirendi ideas nullus est *originarius* modus acquirendi imperii civilis.

## XLII.

Digna est vox Majestate Imperantis, Principem propter populum esse, non populum propter Principem.

## XLIII.

Cum præcipuus civitatum finis securitas sit eorum, qui in civitate degunt, hæc etiam existimationi et honori eorundem præstanda est. Et quamvis divinus Servator ministris et discipulis suis acerbissima odia prædixerit, et maledicta et probra, quibus onerandi essent propter nomen suum; hoc tamen vaticinium eventu non carebit, etsi politica potestas severas leges sanciat contra insectatores ministrorum religionis et hostes status Ecclesiastici.

## XLIV.

Sapientissimæ sunt cautelæ, quas Politia adhibet, et laudabilia remedia, quæ præscribit, ne lues, quæ in vicinia grassatur, territorium corripiat, vel ut homines aquis hausti, frigore torpentes, aut de cœlo perculsi sensum usum recuperent; a potiori commendandæ sunt leges, per

quas Principes cavent, ne erroribus Sectariorum inficiantnr orthodoxi, aut Sectarii ipsi in erroribus computrescant:

XLV.

Dictum illud, qno sæpe utuntur quidam Scriptores: *Ecclesia est in statu* (civili), *non e contrario status in Ecclesia*; si secundum verborum proprietatem examinetur, falsum est; etsi improprio quodam sensu admitti posait: quocunque sumatur significatu, contra sacra Ecclesiæ jura nihil efficiet, nisi quis hypothesin Sectariorum, sive systema territoriale, ut vocant, tacite assumat, et Ecclesiam regimini seculari subjiciat.

XLVI.

In judiciis non datur casus pro Amico.

XLVII.

Judex rerum, quem privata scientia certo scit esse innocentem, nec in causa civili, nec criminali condemnare potest, etsi videatur probari nocens.

## XLVIII.

Res judicata non habet locum in conscientia, si postea de jure partis certo constet, aliusque titulus non accedat.

## XLIX.

Lex prohibens vel irritans actum, in utroque foro tam interno quam externo eum prohibere vel irritare censenda est. Fieri tamen potest, ut lex positiva, quæ actum simpliciter irritare videtur, non omnem ei valorem etiam pro foro interno auferat, siqua obligatio eidem actui aliunde competit:

## L.

Exemplum præbet jus Romanum circa actus quosdam pupillorum sine consensu tutoris initos.

## LI.

Qui e territorio egreditur, ut obligationem legis evitet, neque obligationem legis, neque peccatum reipsa evitat.

EX

# JURE NATURALI

## GENTIUM.

### LII.

Si confusa veterum Jurisconsultorum Romanorum de Jure gentium idea revocetur ad distinctam, nullum relinquitur Jus gentium voluntarium, a naturali diversum.

### LIII.

Gentis nomine non quæcunque familiarum multitudo venit, sed ea duntaxat, quæ communi imperio securitatis causa constituto regitur, quæcunque imperii seu regiminis forma sit;

### LIV.

Igitur homines vagi, palantesque in insulis,et silvis, nullo summo imperio consociati, in quibus magis aggregatio, quam societas familiarum conspicitur: itemque latronum turba eum in finem conglomera-

ta, ut alias invadant regiones: aut factio rebellium, aut denique populus a suo Principe desciscens gentium jure, ac nomine nequaquam gaudent.

## LV.

Qui inter veram Christi Ecclesiam, et sectas ab ea avulsas, ac inter semet dissidentes principia juris gentium locum habere fingunt, indifferentismi videntur patrocinium suscepisse.

## LVI.

Oceanus secundum totam suam vastitatem spectatus nativa sua libertate gaudet, nulli subjectus; quoad minores tamen tractus et quoad sinus dominium non respuit, nec vincula conventionum.

## LVII.

Præscriptioni inter gentes admittendæ non favent ea, quæ Ammonitarum regi terram Israel invadenti a Jephte in responsis data sunt. Judic. XI. 26.

## LVIII.

Exceptio metus non perinde in jure gentium, ac jure naturæ privato locum habet.

## LIX.

Justa belli inferendi causa non est crescens vicinæ gentis potentia, aut æquilibrium.

## LX.

Non Christiani ducis, sed furentis hominis est, nullo suo bono nocere alteri genti, et ea perdere, quæ nec hosti vires adimant, nec perdenti emolumentum afferant.

## LXI.

Ceterum qui servato naturæ jure receptam inter cultiores gentes bellandi consuetudinem non observaverit, non alia ex causa violati juris gentium argui potest, ac ille imperitiæ inter gladiatores accusatur, qui adversarium non secundum regulas artis vulneravit.

LXII.

Quando A. 1444. Cardinalis Julianus Uladislao Hungariæ et Poloniæ Regi declaravit, eum pacificatione cum Amurathe II. inita non ligari; nihil dixit, vel suasit contra principia Juris gentium; multoque minus Eugenius P. IV. qui totum id ratum postea habuit.

## EX JURE ECCLESIASTICO PUBLICO.

LXIII.

Circa jus Sacrorum Protestantes Germaniæ varias hucusque hypotheses excogitarunt pro opportunitate temporum et circumstantiarum. Solum Systema catholicum, quo jus istud tribuitur Prælatis Ecclesiasticis nititur principiis solidis et stabilibus.

LXIV.

Nomine autem juris sacrorum et causarum religionis non sola venit authenti-

ca declaratio dogmatum, sed inde a primis seculis eo nomine intelligebantur alia negotia Ecclesiastica, ceu causæ Episcoporum, determinatio limitum Diœceseon vel Patriarchatuum, administratio bonorum Ecclesiæ temporalium.

## LXV.

Nihil tam dissonum, secumque ipso pugnans excogitari facile potest, quam doctrina quorundam Scriptorum, qui spreta ultimorum temporum disciplina extollunt veterem, et insuperhabito veteri fidei zelo tolerantiam commendant sectarum a fide Romano-Catholica alienarum.

## LXVI.

Capitulares electuri Episcopum, ejusdem potestatem nec in sacris, nec in temporalibus per capitulationes etiam jurejurando munitas limitare possunt.

## LXVII.

Electionem sui ad Prælaturam licite acceptare non potest, qui ex occulto defectu scit se indignum esse.

LXVIII.

Cum Episcopi Germaniæ duplicem agant personam, et Hjerarchæ sacri in centrum unitatis tendentis, et Principis Imperi; merito etiam duplicis juramenti vinculo sese adstringunt.

LXIX.

Matrimonii contractus inter fideles regitur legibus naturalibus, politicis, et Ecclesiasticis, eo nempe fine ac gradu, quem unaquæque lex habet propositum.

LXX.

Illi fini ac gradui perquam conformis fuit declaratio A. 1629. edita a Ludovico XIII. Galliæ Rege, qua edixit, leges politicas de nullitate matrimoniorum, quoad effectus civiles duntaxat, et in foro externo, non autem quoad subsantiam et nullitatem intrinsecam intelligendas esse. Teste Fevretio Jurisconsulti Galli non aliter interpretati sunt edicta regia.

## LXXI.

Si lex Pontificia generalis, et non mere declaratoria Romæ promulgata in provinciis speciatim non promulgetur, subditi ab ejus observatione regulariter excusantur ex præsumta voluntate Summi Pontificis non urgentis observationem legis in provincia; hæc tamen præsumtio cedit veritati certo cognitæ de contraria voluntate Ecclesiastici Legislatoris.

EX

# JURE ECCLESIASTICO

## PRIVATO.

## LXXII.

Cum principiis juris naturalis de valore actuum penitus consentit declaratio a S. Gregorio P. VII. facta Henrico Episcopo Leodiensi, ab Arnulpho Comite injuste exspoliato, atque ad jurandum vi adacto, quod res ablatas nunquam repetere, ac prædatori veniam a Papa impetrare velit. De hoc juramento ita rescripsit Sanctissimus Papa: *De juramenti*

*injustissima obligatione Dilectioni tuae sic respondemus, non debere existimari, Eam ullis juramenti vinculis posse teneri, quae tam nefandissime coacta juraverit.* Hartzheim Concil. Germ. T. III. p. 189.

## LXXIII.

Provide tamen cavent sacri Canones, ne, qui metu coactum se jurasse causatur, suo unius judicio de religione jurisjurandi definiat. Quocirca idem Sanctus Pontifex in suo ad Episcopum responso addidit: *Unde et apostolica te auctoritate absolvimus, ut non tuae vel. alicujus conscientiae ob hoc videaris annexus, aut debitor esse.*

## LXXIV

Juramenta secundum principia naturalis juris non modo ob vim et metum, sed ex aliis præterea causis sæpe invalida sunt; perpetuo tamen cavent sacri Canones, nequando nomen Dei videatur in vanum fuisse assumtum. Hinc si juratum est de usuris solvendis, aut solutis non repetendis, aut de non agendo super repetitione earundem; decisum est, ut creditores usurarii districtione Eccle-

siastica compellantur, ea juramenta relaxare, et ab exactione usurarum desistere, et quidem ante earum solutionem; uti statuitur c. 1. de Jurejurando; et c. tuas. 13. de Usuris.

## LXXV.

In celebri cap. Debitores. 5. de Jurejur. ita statuitur: *Debitores, si de usurarum solutione juraverint, cogendi sunt Domino reddere juramentum. Et cum usuræ solutae fuerint, creditores ad eas restituendas sunt Ecclesiastica severitate, si necesse fuerit, compellendi.* Ut hæc decisio concilietur cum aliis Canonibus, neque ut nugatoria explodi possit, cum Innocentio P. IV. in commentario ejusdem capituli opinamur, tunc demum debitores, si de solutione usurarum juraverint, cogendos esse domino reddere juramentum, quando de promissione usuraria judici non constat, aut quando judex parte altera non audita, eoquod sui copiam non faciat, aut tempus solutionis jam instet, illud ex officio relaxare nequit. Sed hoc ipso casu, si postmodum de usuraria pravitate compertum sit, creditores ad usuras restituendas, sunt Ecclesiastica severitate, si necesse fuerit, compellendi.

## LXXVI.

Sponsalia inter impeditos impedimento juris humani, initia sub conditione; *Si Papa dispensaverit*; non sunt vera ac valida sponsalia; quæ impedimentum publicæ honestatis, aliosque effectus producant.

## LXXVII.

Spectata naturali æquitate et mente SS. Canonum beneficium restitutionis in integrum non videtur denegandum sponsis minorennibus in contractu sponsalitio graviter læsis, si occurrentes circumstantiæ quæ aliis negotiis circa hoc beneficium sunt communes, illud postulare videantur. Atque hoc remedio sponsi consuleut conscientiæ suæ, quæ per solam exceptionem denegatæ actionis minime tuta est.

## LXXVIII.

Inter personas consanguineas in linea obliqua, quarum una a communi stipite distat primo gradu, altera quinto, citra dispensationem licite et valide contrahitur matrimonium. Positio est contra Carpzo-

vium ICtum acatholicum, de usn arboris consanguinitatis. N.XXX. Casum factum, non fictum refert Gobat Tract. IX. Cas. VII. n. 164.

LXXIX.

Vitrictus valide ducit in matrimonium eam, quæ sui privigni jam defuncti uxor erat: et noverca eum, qui privignæ defunctæ maritus fuit.

LXXX.

Impedimentnm criminis etiam is incurrit, qui tempore, quo crimen commisit, ignoravit, annexum eidem esse jure Ecclesiastico tale impedimentum, dirimens matrimonium.

LXXXI.

Ex eo, quod sciens jus alienum liberetur ab obligatione servitutis rusticæ, inferri non potest, quod scientia jnris alieni non obstet præscriptioni. Unde debitum indefinite contractum triginta annorum lapsu extingui cum scientia juris alieni, nequaquam arbitramur.

## LXXXII.

Qui obligatus solvere annuum censum, vel præstationem io certo genere monetæ aut frugum, ultra longissimum tempus in alio, et quidem minoris valoris genere solvit, is præscribet primæ obligationi solvendi, et quidem unico actu tam pro præterito tempore, quam futuro.

## LXXXIII.

Actioni pignoratitiæ directæ quovis longissimo tempore non præscribit creditor pignus possidens; ac proin debitor oblato et exsoluto, vel rite deposito debito, jure optimo repetit pignus, non obstante cursu temporis longissimi.

## LXXXIV.

Beneficiati obligantur ex justitia bona beneficialia superflua erogare in causas pias, ita, ut totum id, quod in usus profanos ex iisdem profuderunt, causis piis compensare, et restituere teneantur.

## LXXXV.

Successor particularis non tenetur solvere decimas præteritas ab autecessore non solutas.

## LXXXVI.

Promittere vel dare, exigere vel accipere aliquid temporale pro ingressu ordinis religiosi, est simonia juris divini et naturalis.

## LXXXVII.

Omnis pactio simoniaca jure naturæ irrita est, et nulla; unde prono alveo fluunt regulæ de restitutione ejus, quod simoniace acceptum est.

## LXXXVIII.

Usura mere lucratoria jure naturali et divino est prohibita; nec ulla universali Germaniæ lege permittitur. A contractu autem mutui differt contractus censualis etiam redimibilis ex utraque parte.

## LXXXIX.

Usuram continet pactum Antichreseos, et lex commissoria pignori adjecta, quod valore debitum superat.

## XC.

Jurisconsultus Julianus L. 29. Digestorum memorabilem de testamentis casum ac decisionem refert, exhibitam l. si ita. 13. D. de liberis et posthumis hæredibus:
„ *Si filius mihi natus fuerit, ex besse*
„ *haeres esto: ex reliqua parte uxor mea*
„ *haeres esto; si vero filia mihi nata fue-*
„ *rit, ex triente haeres esto: ex reliqua*
„ *parte uxor haeres esto*; et filius et filia
„ nati essent: dicendum, assem distribuen-
„ dum esse in septem partes, ut ex his
„ filius quatuor, uxor duas, filia unam
„ partem habeat: ita enim secundum vo-
„ luntatem testantis, filius altero tanto
„ amplius habebit, quam uxor; item uxor
„ altero tanto amplius, quam filia. Licet
„ enim subtili juris regulæ conveniebat,
„ ruptum fieri testamentum; attamen cum
„ ex utroque nato testator voluerit uxorem
„ aliquid habere; ideo ad hujusmodi sen-
„ tentiam, humanitate suggerente decur-
„ sum est. „ Secundum hanc decisionem

in dividenda hæreditate servata est proportio a testatore assignata, quam invenire pro omni casu non ita expeditum est, ac in eo, quem Julianus attulit. Quid enim? si ita scriptum sit: *Si filius mihi natus fuerit, huic obveniant quinque, matri quatuor partes; si nata filia: huic dentur septem, matri novem partes*: si nascantur ambo, quantum debebitur utrique secundum priorem decidendi regulam? generalem solutionem felix algebra subministrat. Sit tota hæreditas $a$. portio filii ad portionem matris $= m : n$; portio matris ad portionem filiæ $= o : p$; dicanturque portiones filii, matris, filiæ $x, y, z$;

critque $y = \frac{ano}{mo + no + np}$. $x = \frac{amo}{mo + no + np}$.

$x = \frac{anp}{mo + no + np}$

O. A. M. D. G

REIMPRIMATUR

Si videbitur Reverendissimo Patri Sacri Palatii Apostolici Magistro.

*Jos. della Porta Patr. Constantinop. Vicesgerens*

---

REIMPRIMATUR

Fr. Philippus Anfossi Sac. Palatii Apostolici Magister.

---

NIHIL OBSTAT

*D. Paulus Pancaldi Abbas Cisterciensis.*